

ilahiyat akademi

Sayı: 18, 2023, 121-152.

Issue: 18, 2023, 121-152.

Turan Dursun'un *Din Bu-2 Hz. Muhammed Adlı Eserinde Hz. Peygamber'in Hayatına Dair İddialarının Değerlendirilmesi (Medine Dönemi)*

Evaluation of Turan Dursun's Claims About the Prophet's Life in His Work
Titled *Din Bu-2 Hz. Muhammed* (Medina Period)

Ramazan Topal

Dr. Öğr. Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi Anabilim Dalı
Asst. Prof., University of Hatay Mustafa Kemal, Faculty of Theology, Department of Islamic History
Hatay/Türkiye

ramazantopal_31@hotmail.com | ORCID: [0000-0002-4236-4289](https://orcid.org/0000-0002-4236-4289) | ROR ID: [056hcgc41](https://ror.org/056hcgc41)

Makale Bilgisi Article Information

Makale Türü Article Type

Araştırma Makalesi Research Article

Geliş Tarihi Date Received

28 Eylül 2023 28 September 2023

Kabul Tarihi Date Accepted

14 Aralık 2023 14 December 2023

Yayın Tarihi Date Published

26 Aralık 2023 26 December 2023

İntihal Plagiarism

Bu makale, Turnitin yazılımı ile taranmıştır. This article has been scanned with Turnitin
İntihal tespit edilmemiştir. software. No plagiarism detected.

Etik Beyan Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Ramazan Topal). It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Ramazan Topal).

CC BY-NC 4.0 lisansı ile lisanslanmıştır. Licensed under CC BY-NC 4.0 license.

Topal, Ramazan. "Turan Dursun'un *Din Bu-2 Hz. Muhammed Adlı Eserinde Hz. Peygamber'in Hayatına Dair İddialarının Değerlendirilmesi (Medine Dönemi)*". *İlahiyat Akademi* 18 (Aralık 2023), 121-152. DOI: [10.52886/ilak.1367685](https://doi.org/10.52886/ilak.1367685)

Atıf/ Cite as

Topal, Ramazan. "Evaluation of Turan Dursun's Claims About the Prophet's Life in His Work Titled *Din Bu-2 Hz. Muhammed* (Medina Period)". *Theological Academia* 18 (December 2023), 121-152. DOI: [10.52886/ilak.1367685](https://doi.org/10.52886/ilak.1367685)

Öz

Teizmin zıttı olan ateizm, tanrı inancını reddetmekte ve ona karşı mücadele etmektedir. Mutlak anlamda ateizmin tarihini ilk insanlara kadar götürmek mümkündür. Köken olarak Batı'da ortaya çıktığından dolayı ateizm ilk zamanları Batı'daki inançlara yoğunlaşmış, onlara çeşitli eleştiriler yönelmiştir. Dolayısıyla Hıristiyanlık ateistlerin eleştirileriyle İslâm'dan daha önce karşılaşmıştır. Batı'da Sanayi Devrimi, Rönesans, Reform ve Aydınlanma hareketleriyle insan aklını her konuda esas alma düşüncesi yerleşmeye başlamış; bu yeni durum insanların inançlarını da etkilemiştir. Bu durumu lehine kullanan ateizm, gücünün zirvesine ulaştıktan sonra etkisinin azalıp bölgesel olarak etkili olmaya başladığı zaman, Türkiye dâhil birçok İslâm ülkesine girmeye başlamıştır. Türkiye'de ateistlerin İslâm dinine yönelik yaptıkları eleştiriler ve öne sürdükleri iddiaların önemli bir kısmı, Hz. Muhammed'in hayatı ve İslâm tarihinin diğer aşamaları ile alakalıdır. Ateistler birçok internet sitesi, sosyal medya hesapları ve çeşitli yayınlar aracılığıyla söz konusu eleştiri ve iddialarını rahatlıkla ifade etmektedirler. Neticede Hz. Peygamber'in hayatı ve İslâm tarihinin diğer dönemleriyle alakalı ateistlerin çeşitli iddiaları önemli bir hacme ulaşmıştır. Şimdiye kadar bu iddialara dair İslâm tarihi alanında müstakil Türkçe herhangi bir çalışmanın olmaması, bu araştırmanın yapılmasına vesile olmuştur. Bu çalışmada çalışmanın hacmi dikkate alınarak sadece Hz. Peygamber'in hayatının Medine dönemi hakkındaki iddialar ele alınmıştır. Bu iddialar da çalışmanın sınırlılığı göz önünde bulundurularak Türkiye'deki ateistlerin önemli simalarından ve eserlerine ateistler tarafından sıkça atf yapılan Turan Dursun'un *Din Bu-2 Hz. Muhammed* adlı eserinden tespit edilmiştir. Dursun'un bu eserini sadece Hz. Muhammed'in hayatına hasretmesi, bunun sonucunda siyerle alakalı çok sayıda önemli iddianın ileri sürülmesi ve eserin tanınırlığı çalışmada tercih edilmesinde etkili olmuştur. Eserde Medine dönemi ile ilgili belirlenen iddialar konularına göre sınıflandırılarak siyer ilmi açısından incelenmiş ve haklarında çeşitli değerlendirmeler yapılmıştır. Genellikle Dursun'un, eserindeki iddiaları temellendirirken ilk dönem İslâmî literatüre müracaat etme çabası dikkat çekmektedir. Bunun yanında iddialarının Hz. Peygamber'in özel hayatı ve dönemindeki bazı savaşları etrafında şekillendiği görülmektedir. İddialarında öne çıkan iki söyleminden birincisi, Hz. Peygamber'in şehvetine düşkün olduğudur. Bunu özellikle Hz. Muhammed'in Hz. Âişe, Cüveyriye bint Hâris ve Zeyneb bint Caş ile evliliklerini ele alırken dile getirmektedir. İkinci söylemi ise Hz. Muhammed'in birçok idam kararında haksızlık yaptığı ve şiddete meyilli olduğu iddiasıdır. Ureyneliler, Ka'b b. Eşref ve Kinâne b. Reb'in idamı bu şekilde işlediği konulardandır. İncelenen konulardan hareketle Dursun'un iddialarını, olayların bütününden hareketle değil, olaylarla alakalı bazı detaylar üzerinden ileri sürdüğü anlaşılmaktadır. Bunu yaparken Ureyneliler'in idamında olduğu gibi çoğu zaman söz konusu detayları bağlamından koparıp onlara farklı anlamlar yüklediği ve bazen Hz. Âişe ile Safvân b. Muattal'ın İfk olayından önce aralarında ileri derecede bir yakınlık bulunabileceği iddiasında olduğu gibi hayali kurgulara başvurduğu müşahede edilmektedir. Cüveyriye bint Hâris'in 13 yaşında Hz. Peygamber'le evlendiği iddiasında olduğu gibi bazı konularda etraflıca bir araştırma yapmadan ciddi iddialarda bulunmuştur. Benî Kurayza Gazvesi'nde uygulanan idamın sebeplerini bilmesine rağmen bunları görmezden gelip konuyu saptırmaya çalışması da dikkat çekmektedir. Genel olarak Dursun'un iddialarını temellendirmesinde ilmî açıdan ciddi anlamda eksikliklerin olduğu ve iddialarını dile getirirken toplumun dinî değerlerine saygı göstermediği kanaatine varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Siyer, Hz. Muhammed, Turan Dursun, *Din Bu-2 Hz. Muhammed*, Ateizm, Medine.

Abstract

Atheism, the opposite of theism, refuses belief in God and struggles against it. It's possible to track the history of absolute atheism back to the first humans. Since it originated in the West, atheism in its early days focused on western beliefs and directed various criticisms at them. Therefore, Christianity faced atheists' criticism before Islam. In the West, with the industrial revolution, Renaissance, Reformation and Enlightenment movements, the idea of taking the human mind as the basis in all matters began to take hold. This new situation also affected people's beliefs. Using this situation to its advantage, atheism, after reaching the peak of its power, then losing its influence and becoming regionally influential, began to enter many Islamic countries, including Turkey. A significant part of criticisms and claims of atheism against Islam in Turkey is about the life of Prophet Muhammad mad and the remaining periods of Islamic history. They easily express their criticisms and claims through many websites, social media accounts and various publications. As a result, various claims of atheists about the life of Prophet Muhammad and the Islamic history have reached a significant volume. The fact that there has been no independent study in Turkish in the field of Islamic history regarding these claims until now has led to the conduct of this research. In this research, considering the volume of the study, only claims about the Prophet's life in Medina were discussed. Considering the limitations of the study, these claims were determined from the work titled "Din Bu-2 Hz. Muhammed" by Turan Dursun, one of the important figures of atheists in Turkey and whose works are frequently cited by atheists. The fact that Dursun devoted this work only to the life of the Prophet Muḥammad, as a result of which many important claims were made about the sīra and the recognition of the work were effective in its preference in research. In the work, the claims about Medina period were classified according to their subjects, examined in terms of sīra science, and various evaluations were made about them. Generally, Dursun's effort to refer to early Islamic literature while grounding the claims in his work draws attention. In addition, it seems that his claims are shaped around the Prophet's private life and some of the wars of his time. The first of the two statements that stand out in his claims is that the Prophet was fond of lust. He expresses this especially when discussing Prophet Muḥammad's marriages with 'Ā'isha, Juwayriya bint al-Ḥārith and Zaynab bint Jaḥsh. His second statement is the claim that Prophet Muḥammad was unfair in many execution sentences and that he was prone to violence. The execution of the Uraynas, Ka'b b. al-Ashraf and Kināna are among the subjects he deals with in this way. Based on the issues examined, it is understood that Dursun makes his claims based on some details related to the events, not on the whole of the events. It is observed that while doing this, he often takes the details in question out of their context and attributes different meanings to them, as in the execution of the Uraynas, and sometimes resorts to imaginary fictions, such as the claim that there may have been a high level of closeness between 'Ā'isha and Ṣafwān b. Mu'attal before the Ifk incident. He made serious claims about some issues without doing thorough research, such as the claim that Juwayriya bint Hārīs was 13 years old when she married the Prophet. It is also noteworthy that although he knew the reasons for the execution carried out in the Banū Qurayza Campaign, he ignored them and tried to divert the issue. In general, it has been concluded that there are serious scientific deficiencies in Dursun's grounding of his claims and that he does not respect the religious values of the society while expressing his claims.

Keywords: Sīra, Prophet Muhammad, Turan Dursun, *Din Bu-2 Hz. Muḥammed*, Atheism, Madīna.

Giriş

Ateizm, *a* olumsuzluk eki ile Yunanca'da tanrı manasında gelen *theos*'dan türeyen *theism* kelimesinden oluşmaktadır. Theism de kısaca tanrı inancına sahip olmak anlamındadır.¹ Dolayısıyla ateizm de tanrı inancını kabul etmemek demektir.² Doğal olarak bu inançta olana da ateist denilmektedir.

Tanrı inancının, insanın tanrı ile kurduğu ilişki şekillerinden en köklü ve esaslı olması hasebiyle, onun karşıtı olan ateizmin³ de ilk insanlardan itibaren var olmasının mümkün olduğunu gösterdiği söylenebilir. Bu bağlamdan hareketle günümüzde yapılan araştırmalarda ateizmin İlk Çağ, Yeni Çağ ve Modern Dönem şeklinde üç tarihî aşamaya tasnif edildiği belirtilmelidir.⁴

Ateistlerin, dinleri dışarıdan ve içeriden olmak üzere genellikle iki biçimde tenkit etmeye çalıştığı ifade edilmektedir. Dışarıdan yapılan tenkitlerde dinî inancın yapısı üzerine yoğunlaşmış; bu bağlamda dinin; sosyal, ruhsal veya antropolojik bir fenomen olarak telakki edilerek birtakım gerekçelerle sonradan oluşturulduğu iddia edilmiştir. İçeriden yapılan eleştirilerde ise dinin mahiyeti dikkate alınmış, tanrı terimi ve terimle alakalı dindar insanların sözleri üzerine yoğunlaşmıştır. Bu faaliyet sırasında kendilerince bazı çelişki ve tutarsızlıklar dile getirilerek tanrı inancını çürüttüklerini ileri sürmüşlerdir.⁵ Ateistlerin dinler hakkındaki iddialarının genel olarak tanrının varlığı, peygamberler ve ahiret hayatı ile alakalı olmak üzere üç noktada toplandığı ve tanrı kabul edilmediği takdirde doğal olarak peygamber ve ahiret inancının da reddedileceği ifade edilmektedir.⁶ Dolayısıyla peygamberlerin hayatları, mucizeleri, kıyamet, cennet ve cehennem hayatı gibi bu iki inanç ile alakalı detaylar da ateistler için hiçbir anlam ifade etmeyecek, yok hükmünde kabul edilecektir.⁷

Ateizmin dinlere karşı olan olumsuz tutumu doğal olarak İslâm dini için de geçerlidir. Ateistler Hz. Muhammed'in yaşamadığını,⁸ İslâm'ın Hz. Muhammed'in içinde doğup büyüdüğü Mekke halkının sahip olduğu bir geleneğin devamı olduğunu,⁹ Hz. Peygamber'in çevresinden ve Yahudilik ve Hıristiyanlık gibi

¹ John Hick, *Philosophy of Religion* (New Jersey: Prentice Hall International Inc., 1990), 5; Aydın Topaloğlu, *Ateizm Çıkmazı* (Ankara: TDV Yayınları, 2021), 11; Ferhat Akdemir, "Ateizmin Tarihi Üzerine Kısa Bir Deneme", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18-19 (Ocak 2005), 349.

² Ayrıca bk. Robin Le Poidevin, *Ateizm: İnanma, İnanmama Üzerine Bir Tartışma*, çev. Abdullah Yılmaz (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2003), 21.

³ Akdemir, "Ateizmin Tarihi Üzerine Kısa Bir Deneme", 347.

⁴ Topaloğlu, *Ateizm Çıkmazı*, 39; Akdemir, "Ateizmin Tarihi Üzerine Kısa Bir Deneme", 351; İbrahim Coşkun, *Ateizm ve İslam: Kelamî Açından Modern Çağ Ateizminin Eleştirisi* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2018), 47.

⁵ Topaloğlu, *Ateizm Çıkmazı*, 79.

⁶ Topaloğlu, *Ateizm Çıkmazı*, 81. Bunların dışında İslâm ahlâkı ve İslâm hukuku ile alakalı iddiaları da bulunmaktadır. bk. Muhammet Altaytaş, *Hangi Din?* (İstanbul: Eylül Yayınları, 2001), 185-195.

⁷ Ayrıca bk. Topaloğlu, *Ateizm Çıkmazı*, 23.

⁸ bk. Hacı'nın Yeri/İslam-Bir Ateistin Kaleminden, "Kur'an Mucizeleri" (Erişim 1 Haziran 2023).

⁹ Topaloğlu, *Ateizm Çıkmazı*, 178-179.

dinlerden etkilendiğini¹⁰ ve özellikle Emevîler döneminde devlet imparatorluk hâline gelince, bu durumun devamının sağlanması amacıyla İslâm'ın din, Kur'ân'ın kitap hâline getirildiğini¹¹ iddia etmektedirler. Bu iddialarını dile getirirken de inanç ve değerlere hiçbir saygı gözetmeksizin İslâm'ın değerlerine ve Müslümanlara hakaret etmekte ve bu içerikte eleştiriler¹² yapmaktadırlar.¹³ Dolayısıyla yöntem bakımından sorunlu bir durum söz konusudur.

Türkiye'de ateizm hakkında birçok çalışma yapılmıştır.¹⁴ Bununla beraber ateistlerin İslâm tarihi ile Resûl-i Ekrem'in yaşamına dair ileri sürdükleri iddiaları müstakil olarak İslâm tarihi açısından değerlendiren herhangi bir çalışma tespit edilememiştir. Buna binaen bu alandaki boşluğun giderilmesi için söz konusu iddiaların İslâm tarihi açısından ele alınması gerekmektedir. Bu amaçla Türkiye'deki ateistlerin en önemli isimlerinden biri olup kendisine sıkça atıf yaptıkları¹⁵ ve İslâm karşıtı faaliyetlerde bulunanların kendisine çok büyük önem attıkları¹⁶ Turan Dursun'un (ö. 1990) *Din Bu-2 Hz. Muhammed* adlı eseri esas alınarak buradaki siyer ile alakalı iddialar tespit edilmiştir. Çalışmanın hacmi dikkate alınarak sadece Medine dönemi ile ilgili iddialar incelenmiştir.

Her ne kadar müstakil olarak İslâm tarihi alanında yazılmış olmasa da bu çalışmanın bazı konularına değinip bunları mütalaa eden çalışmalar bulunmaktadır. Bunlar Turan Dursun'un *Din Bu-1 Tanrı ve Kur'an*, *Din Bu-2 Hz. Muhammed*, *Din Bu-3 İslamda Toplum ve Laiklik* ve diğer eserlerini ele alıp, çeşitli yönlerden incelemektedir. Bu bağlamda Bahaettin Sağlam ve İsmail Acarkan'ın *Turan Dursun ve Din*, Süleyman Ateş'in *Gerçek Din Bu 1 ve Gerçek Din Bu 2*, Muhammet Altaytaş'ın *Hangi Din?* adlı eserlerini zikretmek lazımdır. *Turan Dursun ve Din* adlı eserde yer alan Hz. Peygamber'in Hz. Âişe, Cüveyriye bint Hâris¹⁷ ve Zeyneb bint Cahş ile

¹⁰ Topaloğlu, *Ateizm Çıkmazı*, 178, 180.

¹¹ bk. Hacı'nın Yeri/İslam-Bir Ateistin Kaleminden, "Kur'an Mucizeleri"; Hacı'nın Yeri/İslam-Bir Ateistin Kaleminden, "İslam'ın İslahı Mümkün Müdür?" (Erişim 03 Haziran 2023). Bazıları da Resûlullah'ın Selmân-ı Fârisî ve Abdullah b. Selâm gibi eski Yahudi ve Hristiyanlar ile ticaret için gittiği yerlerde görüştüğü din adamlarının yardımı ile Kur'ân'ı yazdığını iddia etmektedir. bk. Yüce Manitu, "Muhammed Kuran'ı Nasıl Yazdı" (Erişim 2 Ağustos 2023).

¹² bk. Hacı'nın Yeri/İslam-Bir Ateistin Kaleminden, "True Lies" (Erişim 3 Haziran 2023); Hacı'nın Yeri/İslam-Bir Ateistin Kaleminden, "Kur'an Mucizeleri"; Bilgehan Bengi, "Şiracının Şahidi Bozacı" (Erişim 1 Ağustos 2023); Yüce Manitu, "İslam Gerçekleri" (Erişim 3 Ağustos 2023).

¹³ Topaloğlu, *Ateizm Çıkmazı*, 228.

¹⁴ bk. Topaloğlu, *Ateizm Çıkmazı*; Coşkun, *Ateizm ve İslam*; Murat Oral, "Kur'ân'a Göre Kavimlerin İlahi Daveti İnkâr Gerekçeleri -Ateizm, Agnostisizm ve Deizm Bağlamında", *Güncel Temel İslâm Bilimleri Araştırmaları* (İstanbul: Kitâbî Yayınevi, 2023), 61-99; Cemalettin Erdemci vd. (ed.), *İslâm Düşüncesinde Ateizm Eleştirisi* (Ankara: Elis Yayınları, 2019); İbrahim Çoban, *Said Havva'nın Nazarından Ateizm ve Deizm Eleştirisi*, ed. Necmeddin Osman Ayhan (Ankara: MG V Yayınları, 2022).

¹⁵ bk. Alfa Din Felsefesi Üzerine Farklı Perspektifler, "Turan Dursun'un Ateist Argümanları" (Erişim 08 Kasım 2023); Ateistforum, "Kitap Tavsiyeleri" (Erişim 8 Kasım 2023); Ateizm, "Kuran'ın Orijinalleri Yakıldığı İçin Şimdi Yok" (Erişim 9 Kasım 2023); Ateizm, "Muhammed ve arkadaşları Kuran'ı nasıl hazırladılar?" (Erişim 9 Kasım 2023); İslam-Bir Ateistin Kaleminden, "Kur'an Neden Yazılmıştır?" (Erişim 1 Haziran 2023); Yüce Manitu, "Alemlere Rahmet Olarak Gönderilen Resulullah" (Erişim 2 Ağustos 2023).

¹⁶ bk. Altaytaş, *Hangi Din?*, 15, 29.

¹⁷ Bahaettin Sağlam - İsmail Acarkan, *Turan Dursun ve Din* (İstanbul: Kavram Yayıncılık, 1991), 37-40.

evlenmesi ve Hz. Peygamber'in Zeyneb'le olan özel hayatına dair bir kesitiyle ilgili konular bu çalışmanın kapsamına girmektedir. Bu konular alandaki araştırmalara atıf yapılarak değerlendirilmiştir. Konular ele alınırken mantıksal çıkarımlara daha çok önem verilmiş, aynı özen kaynaklara müracaat etmede gösterilmemiştir. Eserde Hz. Peygamber'in Zeyneb'le olan özel hayatına dair bir olay ile alakalı rivayetler incelenmeden uydurma olduğu iddia edilmiş¹⁸ ve Zeyneb bint Caş'ın evlilik süreci ile alakalı meşhur rivayetlere hiç değinilmemiştir.¹⁹

Süleyman Ateş *Gerçek Din Bu 1* ve *Gerçek Din Bu 2*'de bu çalışmanın kapsamına giren Ureyneliler'in idamı, Zeyneb bint Caş'ın sırasıyla Zeyd b. Hârise ve Resûlullah ile evlilikleri hususunda Dursun'un iddialarına da yer vermiştir. Ateş'in, Ureyneliler'in idamı²⁰ ile Hz. Peygamber'in Zeyneb'le olan özel hayatına dair bir kesiti²¹ hakkındaki rivayetleri reddedip olayları kabul etmeme eğiliminde olduğu görülmekte ve bundan dolayı olsa gerek yüzeysel bir değerlendirmesi söz konusu olmaktadır. Bununla beraber Zeyneb bint Caş'ın sırasıyla Zeyd b. Hârise ve Resûlullah ile evliliği hakkındaki iddiaları etraflıca değerlendirmiştir.²² Fakat değerlendirmelerinde nadiren siyer kaynaklarına atıf yapmaktadır.²³

Muhammet Altaytaş *Hangi Din?* adlı eserinde Turan Dursun ve Erdoğan Aydın'ın İslâm hakkındaki düşüncelerini kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Eserde ilgili konuya dair Dursun ve Aydın'ın görüşlerini yorum katmadan aktarmakta, ardından değerlendirmelerine yer vermektedir. Eserde, bu çalışmanın kapsamına sadece "Hz. Muhammed'in Özel Yaşamı, Kişiliği ve Ahlâkı" adlı başlığı girmektedir. Yazar burada Dursun'un Hz. Peygamber'in çok evliliği ve bu bağlamda Hz. Âişe ile evliliği ile alakalı iddialarını kaydetmekte²⁴ ve değerlendirme kısmında bu iddiaları kaynaklara inmeden İslâm tarihi ile alakalı bazı araştırmalara atıf yaparak kısaca ele almaktadır.²⁵

Bahsedilen çalışmaların siyer ve İslâm tarihi alanında yapılmamış olması, bu çalışmanın kapsamına giren bazı konularda alanın kaynaklarına başvurulmadan yüzeysel değerlendirmeler yapılması ve siyerle alaka birçok iddiaya yer verilmemesi gibi sebeplerden dolayı konunun siyer açısından, alandaki kaynak ve araştırmalara

¹⁸ Sağlam - Acarkan, *Turan Dursun ve Din*, 41-42.

¹⁹ Sağlam - Acarkan, *Turan Dursun ve Din*, 44-48.

²⁰ Süleyman Ateş, *Gerçek Din Bu 2* (İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, ts.), 51-60.

²¹ Süleyman Ateş, *Gerçek Din Bu 1* (İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, ts.), 14-16.

²² Ateş, *Gerçek Din Bu 1*, 18-26.

²³ bk. Ateş, *Gerçek Din Bu 2*, 51-60.

²⁴ Altaytaş, *Hangi Din?*, 114-115.

²⁵ Altaytaş, *Hangi Din?*, 135-136. Turan Dursun ve düşünceleri hakkında çalışmamızın kapsamına girmeyen başka çalışmalar da bulunmaktadır. bk. İlyas Demir, *Din Felsefesi Bağlamında Turan Dursun'un Ateizminin Dayanakları* (Çanakkale: Çanakkale Onsekizmart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010); Veysel Güllüce, "Turan Dursun'un 'Din Bu' Adlı Kitabının Genel Bir Tenkidi", *EKEV Akademi Dergisi* 1 (Kasım 1997), 261-273; Hasan Kayıklık, "Dini İnkâr Bağlamında Turan Dursun", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/1 (2006), 1-14; Mehmet Salmazzem, "Turan Dursun'un Ateizme Geçişi ve Kur'an'ın Tevrat'tan 'İktibas' İddiası", ed. Hasan Harmancı - İbrahim Yıldız (Ankara: Araştırma Yayınları, 2021).

müracaat edilerek değerlendirilmesini gerektirmektedir. Dursun'un eserinin sadece Hz. Peygamber'in hayatına hasredilmesi, bunun neticesinde siyerle ilgili çok sayıda iddianın eserde yer alması ve eserdeki iddialar ileri sürülürken ilk dönem İslâmî kaynaklara müracaat etmeye önem verilmesi sebebiyle iddiaların akademik anlamda incelenmesinin imkânı da eserin tercih edilmesinde etkili olmuştur. Eserde Medine dönemi ile ilgili belirlenen iddialar siyer kaynaklarına başvurularak ve alandaki araştırmalardan istifade edilerek incelenmiş ve haklarında çeşitli değerlendirmelerde bulunulmuştur.

1. Hz. Peygamber'in Özel Hayatına Dair İddialar

1.1. Hz. Âişe'nin Evlilik Yaşı

Müslümanlar nezdinde ve İslâm'ın gelecek nesillere aktarılmasında mümtaz bir yeri olan Hz. Âişe (ö. 58/678), Resûlullah'ın hanımları arasında belki de en meşhur olanıdır. Onun bu seçkin konumunun yanında bazı özellikleri ve faaliyetleri tartışma konusu olmuştur. Bunlardan biri de onun Hz. Peygamber ile evlendiği sıradaki yaşıdır. Ateistler ve bazı gruplar bu yaş meselesini istismar etmeye çalışmaktadır. Mesela, Turan Dursun eserinde Hz. Peygamber'in 9 yaşında olan Hz. Âişe ile evlenmesini "Âişe 9 Yaşındayken 52 Yaşındaki Muhammed'in Koynuna Veriliyor", "Yani Muhammed, o yaşında, böylesine bir çocukla ..." ve "Bir Kız 9 yaşına geldiğinde İslam Hukukunda 'Şehvet Konusu (Müştehât)' Oluyor" gibi ifadelerle Hz. Peygamber ve İslâm'ı tenkit etmektedir.²⁶

Hz. Âişe'nin Allah Resûlü ile altı ya da yedi yaşında nikâh akdi yaptığı ve buluş çağına ulaştığında, dokuz ya da on yaşındayken evlendiği kaydı hadis²⁷ ve İslâm tarihi²⁸ kaynaklarında bulunmaktadır.²⁹ Fakat buradaki kayıtlar "çocuklarınızı bu yaşta evlendirin" şeklinde tavsiye veya emir değildir. Aksine vakıyı anlatmaktadır. Kaldı ki o dönemde toplum bunu herhangi bir şekilde

²⁶ bk. Turan Dursun, *Din Bu-2 Hz. Muhammed* (İstanbul: Kaynak Yayınları, 2023), 27-29.

²⁷ bk. Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, thk. Muhammed Zühre Nâsir en-Nâsir (b.y.: Dâru Tavkî'n-Necât, 1422), "Menâkıbü'l-ensâr", 44; "Nikâh", 38, 59; Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî Müslim, *Sahîhu Müslim*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Beyrut: Dâru İhyâ'it-Türâsî'l-Arabî, ts.), "Nikâh", 69-70, 75; Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî Ebû Dâvûd, *Sünenü Ebî Dâvûd*, thk. Muhammed Muhyiddîn Abdülhamîd (Saydâ - Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, ts.), "Edeb", 62.

²⁸ bk. Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî el-Meâfirî el-Basrî el-Mısırî İbn Hişâm, *es-Siretü'n-nebeviyye (el-Mektebetü's-şâmîle)*, thk. Mustafa es-Sekkâ vd. (Kahire: Matba'atü Mustafâ el-Bâbî el-Halebî, 1375), 2/644; Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, thk. İhsân Abbâs (Beyrut: Dâru Sâdur, 1388), 8/58-59, 60-62, 217; Ebû'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd el-Belâzürî, *Ensâbü'l-eşraf*, thk. Süheyl Zekkâr - Riyâd Ziriklî (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1417), 1/409, 410.

²⁹ Hz. Âişe'nin Allah Resûlü ile evlendiği sıradaki yaşıyla alakalı detaylı bilgi için örneğin bk. Mehmet Azimli, "Hz. Aişenin Evlilik Yaşı Tartışmalarında Savunmacı Tarihçiliğin Çıkmazı", *İslâmî Araştırmalar Dergisi* 16/1 (2003), 28-37; Bünyamin Erul, "Hz. Aişe Kaç Yaşında Evlendi? Dokuz Mu? On Dokuz Mu?", *İslâmî Araştırmalar Dergisi* 19/4 (2006), 637-649.

yadırgamamıştır. O dönemde küçük yaşlarda evliliklerin yaygın olduğu ortaya çıkmaktadır. Örneğin Amr b. Âs (ö. 43/664) ile oğlu Abdullah (ö. 65/684-85) arasında 12 yaş fark olduğu söylenmektedir.³⁰

Bazı rivayetlere göre Hz. Âişe, Resûl-i Ekrem'den evvel Cübeyr b. Mut'im'le (ö. 59/678-79) nişanlamıştır. Resûlullah Hz. Âişe'ye talip olunca Hz. Ebû Bekir (ö. 13/634) Cübeyr'in babası Mut'im b. Adî (ö. 2/623) ile evlilik meselesini tekrar konuşmuş, nişan iptal edilmiş ve Resûlullah ile Hz. Âişe nikâhlanmıştır.³¹ Bu nikâha o dönemde müşriklerden hiç kimse tepki göstermemiş, konu bile edilmemiştir. Bu vakıa Hz. Âişe'nin toplumun garipsemediği, son derece doğal kabul ettiği bir yaşta evlendiğini göstermektedir. Ayrıca Hz. Âişe'nin "Kendimi bildim bileli annem ve babam Müslüman idi." ifadesi³² onun bi'sete yakın bir tarihte doğduğuna ve evlendiğinde yaşının büyük olmadığına işaret etmektedir.³³

Câhiliye döneminde Araplarda kızların 12 yaşına girmeden evlendirildiği belirtilmektedir.³⁴ Resûlullah'ın kendi kızlarının da küçük yaşlarda evlendiği anlaşılmaktadır. Zeyneb, Resûlullah'ın en büyük kızı olup, teyzesinin oğlu Ebû'l-Âs b. Rebî'le (ö. 12/634) risâletten önce evlenmiştir. Kardeşleri arasında ilk evlenen odur. Hicrî 8. yılın başında (629) vefat etmiştir.³⁵ Kardeşi Rukiyye de risâletten önce Ebû Leheb'in (ö. 2/624) oğlu Utbe'yle nikâhlanmıştır. İlk Habeşistan hicreti esnasında Hz. Osman ile evli olduğu bilinen Rukiyye hicrî 2/624 yılında vefat etmiştir. Ümmü Külsûm risâletten önce Ebû Leheb'in diğer oğlu Uteybe'yle nikâhlandı. Ama hem ablası hem de kendisi Ebû Leheb'in oğullarından evlilik hayatı yaşanmadan boşandılar. Ümmü Külsûm de H. 9/630 yılında vefat etti.³⁶ Zeyneb'in bi'setten 10 yıl önce 600 yılında³⁷ doğduğu dikkate alındığında onun ve kardeşleri Rukiyye ve Ümmü Külsûm'ün 6-10 yaşları arasında evlendikleri anlaşılmaktadır. Dolayısıyla İslâm'dan önce de çocukların küçük yaşlarda evlenmesinin doğal karşılanmakta olduğu ortaya çıkmaktadır. Mesela Ebû Leheb'in nübüvvetten önce oğullarının Resûlullah'ın kızları ile nikâhlanmasına karşı çıkmaması ve buna toplumsal anlamda herhangi bir tepkinin olmaması³⁸ da Hz. Peygamber'in evliliğinin toplum açısından gayet normal karşılandığını göstermektedir. Bünyamin Erul konuyla alakalı makalesinde aynı dönemde küçük yaşta yapılan evliliklerle ilgili çok sayıda örneğe

³⁰ Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyîzi's-sahâbe*, thk. Ali Muhammed Mu'avviz - Âdil Ahmed Abdülmevcûd (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415), 4/166.

³¹ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî el-Bağdâdî et-Taberî, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk ve salâtü tarihî't-Taberî*, thk. Muhammed Ebû'l-Fazl İbrâhîm (Mısır: Dâru'l-Me'ârif, 1387), 3/162-163.

³² Buhârî, "Kefâlet", 4.

³³ Ayrıca bk. Ali Fidan, "Sosyal Teoloji Ekonomi ve Kadın", *İlahiyat'ta Akademik Araştırmalar*, ed. Veli Atmaca (Ankara: Gece Kitaplığı, 2018), 92-93.

³⁴ Abdülkerim Özaydın, "Arap (İslâm'dan Önce Araplarda Sosyal ve İktisadi Hayat)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/321.

³⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 8/30-36.

³⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 8/36-39.

³⁷ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 8/151.

³⁸ Örneğin bk. Taberî, *Târîh*, 3/162.

yer vermektedir.³⁹ Diğer taraftan İbn İshâk'ın (ö. 151/768) Hz. Âişe'yi 610-613 yılları arasındaki gizli davet döneminde İslâm'ı kabul eden ilk Müslümanlardan sayması⁴⁰ ve o sırada yaşının küçük olduğunu belirtmesi, Hz. Âişe'nin risâletten önce doğmuş olabileceğini düşündürülebilir.⁴¹ Fakat İbn İshâk aynı eserde Hz. Âişe'nin nikâh sırasında -yani 620 yılında- yedi yaşında olduğunu kaydetmektedir.⁴² Dolayısıyla İbn İshâk'ın, Hz. Âişe'nin gizli davetin son yılında, 613'te doğduğunu düşündüğü anlaşılmaktadır.

Müslüman olmayan kesimler tarafından gelen eleştiri ve tepkilerden haberdar olan bazı araştırmacılar hadis kaynaklarındaki Hz. Âişe'nin evlilik yaşına dair Urve b. Zübeyr'in (ö. 94/713) rivayetlerinin Zührî (ö. 124/742)⁴³ haricinde Hişâm b. Urve'den (ö. 146/763) geldiğini ve Hişâm'ın da bu rivayetlerinin güvenilir olmadığını iddia etmektedir.⁴⁴ Bunun yanında Zührî'nin de Urve b. Zübeyr'den nakli hususunda Zührî'nin Urve'den semânın olmadığı ifade edilerek konu hakkında hadis kaynaklarındaki bilgilere güvenilmeyeceği ileri sürülmektedir.⁴⁵ Öncelikle hadis kaynaklarında bu hadis sadece Hişâm > Urve > Âişe kanalıyla gelmemektedir. Hişâm ve Zührî dışında bu bilgiyi Urve b. Zübeyr'den Abdullah b. Urve (ö. 120/737-38?)⁴⁶ ve Ebü'z-Zinâd da (ö. 130/748)⁴⁷ aktarmaktadır. Ayrıca aynı bilgileri benzer ifadelerle Urve b. Zübeyr dışında Hz. Âişe'den Amre bint Abdurrahman (ö. 106/724),⁴⁸ İbn Ebû Müleyke (ö. 117/735),⁴⁹ Esved b. Yezîd (ö. 75/694),⁵⁰ Yahyâ b. Abdurrahman (ö. 104/722-23),⁵¹ Kâsım b. Muhammed (ö. 107/725),⁵² Abdullah b.

³⁹ Erul, "Hz. Aişe Kaç Yaşında Evlendi?", 641-642.

⁴⁰ İbn İshâk aralarında Hz. Âişe'yi de zikrettiği ilk Müslümanları saydıktan (İbn Hişâm, 1375, 1/245-262) sonra çok sayıda insanın Müslüman olduğunu, böylece İslâm'ın Mekke'de yayılıp konuşulur hâle geldiğinde açık davetin başladığını belirtmektedir. bk. İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1/262.

⁴¹ İbn İshâk'ın rivayetine bk. İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1/254; Ebû Bekr Ahmed b. Ebî Hayseme Zühre b. Harb en-Nesâî İbn Ebû Hayseme, *et-Târîhu'l-kebîr es-Sifri's-sânî*, thk. Salâh b. Fethî Helel (Kahire: el-Fârûku'l-Hadîsiyye li't-Tibâ'a ve'n-Neşr, 1427), 2/770.

⁴² İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/644.

⁴³ Zührî'nin söz konusu rivayetleri için bk. Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. ed-Dahhâk b. Mahled eş-Şeybânî İbn Ebû Âsım, *el-Âhâd ve'l-mesânî*, thk. Bâsım Faysal Ahmed el-Cevâbire (Riyad: Dâru'r-Râye, 1411), 5/399.

⁴⁴ Hişâm'ın söz konusu rivayetleri için bk. Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, thk. Şuayb el-Arnaût vd. (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1421), 43/404; Buhârî, "Menâkıbü'l-ensâr", 44; "Nikâh", 38, 59; Müslim, "Nikâh", 69-70, 75; Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni İbn Mâce, *Sünenü İbn Mâce*, ed. Şuayb el-Arnaût vd. (Dımaşk: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyeye, 1430), "Nikâh", 13; Ebû Dâvûd, "Edeb", 62.

⁴⁵ Ruqaiyyah Waris Maqsood, *Hazrat A'ishah Sadiqah (r.a.a.) A Study of Her Age at The Time of Her Marriage* (Birmingham: Islamic Vision IPCI, 1996), 16-17.

⁴⁶ İbn Mâce, "Nikâh", 53.

⁴⁷ Ebû'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, thk. Hamdî Abdülmeccid es-Selefi (Kahire: Mektebetü İbni Teymiyye, 1415), 7/94.

⁴⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 8/58.

⁴⁹ Ebû Ya'kûb İshâk b. İbrâhîm b. Mahled et-Temîmî el-Hanzalî el-Mervezî İbn Râhûye, *Müsned*, thk. Abdülgafûr b. Abdülhak el-Belûşî (Medine: Mektebetü'l-İmân, 1412), 3/650, 1033.

⁵⁰ İbn Râhûye, *Müsned*, 3/870; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 40/183; Belâzürî, *Ensâb*, 1/409; İbn Ebû Âsım, *el-Âhâd*, 5/396; Taberânî, *el-Kebîr*, 23/22.

⁵¹ İbn Ebû Âsım, *el-Âhâd*, 5/389; Taberânî, *el-Kebîr*, 23/23.

⁵² İbn Ebû Âsım, *el-Âhâd*, 5/390; Taberânî, *el-Kebîr*, 23/22.

Safvân (ö. 73/692),⁵³ Ebû Ubeyde Âmir b. Abdullah (ö. 106/724-25)⁵⁴ ve Abdülmelik b. Umeyr el-Kuraşî (ö. 136/754)⁵⁵ nakletmektedir.

Zührî bir rivayetinde Hz. Âişe'nin Medine'de düğünü olduğunda Hz. Peygamber'in evine giderken yanında oyuncaklarını da getirdiğini belirtmektedir.⁵⁶ Taberî'nin (ö. 310/923) *Târîh*'inde Hz. Âişe'nin nikâh esnasında zifafa girmeye yaşının müsait olmadığı açıkça ifade edilmektedir.⁵⁷ Dolayısıyla tüm kayıtlar dikkate alındığında Hz. Âişe'nin buluşa erdiğinde, 9 veya 10 gibi bir yaşta evlendiği ve 18-20 yaşlarına ulaşmadığı;⁵⁸ Hz. Peygamber'in burada evlilik hayatı için bir alt sınır çizdiği ve aynı zamanda evlilik yaşının içinde yaşanan topluma uygun olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca yakın dönemde dahi birçoklarının babaanne, anneanne vb. akrabalarının büyük bir kısmının evlilik yaşlarının 10-15 arası olduğunu da hatırd tutulduğu takdirde evlilik yaşının dönemlere ve içinde bulunan şartlara göre değişebileceği rahatlıkla anlaşılmaktadır. Mesela 1926'da yürürlüğe giren kanuna göre erkek için evlilik yaşı 18, kadın için 17 iken; bu 1938'de erkek için 17, kadın için 15'e çekilmiştir. Daha sonra 2001'de tekrar değişikliğe gidilmiştir.⁵⁹ Muhtemelen nüfus hızının gittikçe azalması devam ederse evlilik yaşı vb. hususlarda devlet tekrar değişiklik yapmak zorunda kalacaktır.

1.2. Hz. Muhammed'in Zeyneb bint Cahş'la Evlenmesi

Allah Resûlü'nün halası Ümeyme'nin kızı Zeyneb (ö. 20/641), ilk Müslümanlardan ve ilk muhacirlerdendir. Hz. Zeyneb'in babası Kureys'in kollarından Esed b. Huzeyme'ye mensuptur. Hz. Zeyneb ilk evliliğini 30'lu yaşlardayken Resûlullah'ın özgürlüğüne kavuşturup evlat edindiği Zeyd b. Hârise (ö. 8/629) ile yapmıştır. Bu evlilik çok sürmemiş ve kısa bir süre sonra sona ermiştir. Daha sonra Allah Teâlâ'nın emriyle, evlatlıkların boşandığı eşlerle evlenilemeyeceği şeklindeki câhiliye inancının ortadan kaldırılması gayesiyle Resûlullah Zeyneb bint Cahş ile evlenmiştir.⁶⁰ Böylece diğer uygulamalarda olduğu gibi söz konusu batıl inancın sökülmesinde Hz. Peygamber öncülük etmiştir.

Resûlullah'ın, evlatlığı Zeyd'in hanımı ile evlenmesi o dönemde münafıklar tarafından Hz. Peygamber ve İslâm'a saldırıda kullanıldığı gibi modern dönemde de çeşitli çevreler tarafından aynı amaçla istismar edilmeye çalışılmaktadır. Bunlardan

⁵³ İbn Ebû Âsım, *el-Âhâd*, 5/402.

⁵⁴ Taberânî, *el-Kebîr*, 23/22, 23.

⁵⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 8/65; Taberânî, *el-Kebîr*, 23/29.

⁵⁶ İbn Ebû Âsım, *el-Âhâd*, 5/399.

⁵⁷ Taberî, *Târîh*, 3/161.

⁵⁸ Bahaettin Sağlam ve İsmail Acarkan'ın eserinde bu ve benzeri gerekçelerle Hz. Âişe'nin 17-18 yaşlarında iken evlendiği iddia edilmektedir. bk. Sağlam - Acarkan, *Turan Dursun ve Din*, 37-39.

⁵⁹ Bilal Coşan, *Türkiye'de İlk Evlilik Yaşının Artışının Nedenleri ve Sonuçları: Doğurganlık Üzerine Ekonometrik Bir Analiz* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021), 79.

⁶⁰ bk. İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 8/101-103.

biri de ateistlerdir.⁶¹ Bu konuda birçok iddiası bulunan Turan Dursun Resûlullah'ın Zeyneb bint Cahş'la evliliği hakkındaki bazı rivayetleri, rivayetler hakkında yapılan değerlendirmelere yer vermeksizin aynen aktarmaktadır. Dursun'un verdiği metne göre Resûlullah Zeyneb'e birden âşık olmuştur. Dolayısıyla Zeyneb evli bile olsa artık onun kocası Zeyd'den ayrılması Resûlullah ile evlenmesi gerekmektedir. Devamında "و تخفي في نفسك ما الله مبديه" "Allah'ın ileride açıklayacağı şeyi içinde saklıyordun"⁶² ifadesindeki Resûlullah'ın içinde sakladığı şeyin Zeyd'in hanımı Zeyneb'i boşaması ve ardından sevdiği Zeyneb'le kendisinin evlenme isteği olduğunu iddia etmektedir.⁶³ Dursun'un konuyu bu yöntemle işlemesi Hz. Peygamber'in evlatlığının yuvasını yıkacak kadar şehvetine düşkün olduğu kanaatine sahip olmasından kaynaklanmaktadır.⁶⁴

Turan Dursun'un iddiasını destekleyici rivayetler Yûnus b. Bükeyr'in (ö. 199/814) zevâidi şeklinde İbn İshâk'ın *Sîret'*inde,⁶⁵ İbn Sa'd'ın (ö. 230/845) *Tabakât'*inde,⁶⁶ İbn Habîb'in (ö. 245/860) *Muhabber'*inde,⁶⁷ Taberî'nin *Târîh'*inde⁶⁸ vb. kaynaklarda yer almaktadır. Zührî,⁶⁹ İbn İshâk, Mûsâ b. Ukbe (ö. 141/758) vb. otoritelerin konu hakkında rivayetinin bulunmaması ve rivayetlerin mürsel olması dikkat çekmektedir. Bununla beraber siyer âlimlerinden Şa'bî (ö. 104/722) ve Vâkıdî'nin (ö. 207/823) konu hakkında rivayetleri nakledilmektedir. Bu rivayetlerdeki genel içerik Resûlullah'ın, hanımı ile sorunları olan Zeyd'i ziyaret etmek için evine gitmesi, bu ziyaret sırasında Hz. Peygamber'in Zeyneb'i beğenmesi ve dönerken mırıldanarak Allah'ı tesbih etmesi, olayı hanımından öğrenen Zeyd'in Resûlullah'a gelerek Zeyneb'i beğenmişse boşayabileceğini söylemesi ve Hz. Peygamber'in de ona "Hanımını yanında tut! Allah'tan kork!" demesi şeklindedir.⁷⁰

⁶¹ bk. Yüce Manitu, "Muhammed'in Evlatlığının Karısıyla Evlenmesi" (Erişim 2 Ağustos 2023); Thesiyahinci, "Muhammed'in Cinsel Hayatı 2: Muhammed ve Zeyneb" (Erişim 10 Aralık 2023).

⁶² el-Ahzâb 33/37.

⁶³ Dursun, *Hz. Muhammed*, 38-39. Ali Osman Ateş Resûlullah'ın Zeyd ve Zeyneb'in boşanma aşamasında olduklarını fark edince insanî olarak boşanma gerçekleştiği takdirde Zeyneb'le evlenmeyi –onun buna layık olduğunu düşünerek- kalbinden geçirmiş olabileceğini ifade etmektedir. bk. Ali Osman Ateş, "Hz. Peygamber'in Zeynep bint Cahş ile Evlenmesi Hakkındaki Bazı Rivayetlerin Değerlendirilmesi", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7 (1992), 171.

⁶⁴ bk. Dursun, *Hz. Muhammed*, 40.

⁶⁵ Ebû Abdillâh Muhammed b. İshâk b. Yesâr b. Hıyâr el-Muttalibî el-Kureşî el-Medenî İbn İshâk, *Sîretü İbn İshâk*, thk. Süheyl Zekkâr (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1398), 262.

⁶⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 8/101-102.

⁶⁷ Ebû Ca'fer Muhammed b. Habîb b. Ümeyye b. Amr el-Hâşimî el-Bağdâdî İbn Habîb, *el-Muhabber*, thk. İlse Lichtenstädt (Beyrut: Dâru'l-Âfâk'l-Cedîde, ts.), 85.

⁶⁸ Taberî, *Târîh*, 2/562-564.

⁶⁹ Zührî'nin konuyla alakalı Cebrâil'in Resûlullah'a Zeyneb bint Cahş'la evleneceğini bildirdiği ve Hz. Peygamber'in içinde sakladığı bilginin bu olduğunu içeren bir rivayetinden bahsedilmekle beraber bu rivayet ilk kaynaklarda tespit edilememiştir. Zührî'nin rivayeti için bk. Ebü'l-Fazl İyâz b. Mûsâ b. İyâz el-Yahsubî Kâdî İyâz, *eş-Şifâ bi-ta'rîfi hukûki'l-Mustafâ* (Amman: Dâru'l-Feyhâ', 1407), 2/426; Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf es-Sâlihî eş-Şâfiî eş-Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ ve'r-reşâd fî sîreti hayri'l-ibâd*, thk. 'Âdil Abdülmevcûd vd. (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1414), 12/11.

⁷⁰ Örneğin bk. İbn İshâk, *Sîret*, 262; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 8/101-102; Taberî, *Târîh*, 2/562-563.

Konu hakkındaki rivayetler sened bakımından tenkit edilmekte, her bir senedde en azından bir zayıf ravi bulunduğu ifade edilmekte ve içeriği birçok açıdan yerilmektedir. Dolayısıyla Dursun'un iddiasını teyit eden rivayetler hadis ilmi açısından zayıf rivayetler olarak değerlendirilmektedir.⁷¹

Diğer temel İslâm bilimlerinde olduğu gibi siyerin de en güvenilir kaynağı Kur'ân'dır. Dolayısıyla öncelikli olarak konuya dair Kur'ân'da bulunan bilgiler esas alınmalı, ardından diğer kaynaklardaki bilgiler bunun üzerine inşa edilmelidir.⁷² Özellikle Kur'ân'dan hareketle Resûlullah'ın içinde sakladığı şeyin Zeyd'in Zeyneb'den boşandığında Hz. Peygamber'in Zeynep'le evleneceği bilgisi olduğu belirtilmektedir.⁷³ "Bir zaman, Allah'ın kendisine lütufta bulunduğu, senin de lütuflukâr davrandığın kişiye, 'Eşinle evlilik bağını koru, Allah'tan kork' demiştin. Bunu derken Allah'ın ileride açıklayacağı bir şeyi içinde saklıyordun; öncelikle çekinmen gereken Allah olduğu halde sen halktan çekiniyordun. Zeyd onunla evlenip ayrıldıktan sonra müminlere, evlâtlıklarının -kendileriyle beraber olup ayrıldıkları- eşleriyle evlenmeleri hususunda bir sıkıntı gelmesin diye seni o kadınla evlendirdik. Allah'ın emri elbet yerine getirilecektir" âyetine⁷⁴ bakıldığında bu bilginin Resûlullah'a vahyedildiği anlaşılmaktadır.⁷⁵ Aynı şekilde âyette bahsedilen Resûlullah'ın insanlardan çekindiği şeyin de onların kendisini evlatlığının hanımı ile evlendi şeklindeki söylentilerinden çekinmesi olduğu görülmekte ve bu şekilde açıklanmaktadır.⁷⁶ Velhasıl bu konudaki rivayetler Hz. Peygamber'in ismet sıfatı dikkate alınarak değerlendirilmeli; görüş ve yorumlar buna göre yapılmalıdır.⁷⁷

⁷¹ Konuyla alakalı rivayetlerin sened tenkidi için bk. Ateş, "Zeynep b. Cahş", 176-178; Recep Erkocaaslan, "Hz. Peygamber'e Atılan Çirkin Bir İftira: Hz. Peygamber Zeyneb bint Cahş Evliliğinin Hz. Dâvûd Bat-Şeba Evliliğine Benzetilmesi", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24/1 (Haziran 2020), 485-488.

⁷² Kur'ân'ın siyer ve İslâm tarihine kaynaklığı hakkında detaylı bilgi için bk. Sabri Hizmetli, *İslâm Tarihçiliği Üzerine* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1991), 147-161; Kasım Şulul, *Siyer Usûlü* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2019), 138-144; Şaban Öz, *Siyer Usûlü* (İstanbul: Endülüis Yayınları, 2019), 31-32.

⁷³ bk. Kâdî İyâz, *eş-Şifâ*, 2/425; Ekrem Ziyâ' 'Umerî, *es-Siretü'n-nebeviyyetü's-sahîha muhâvele li-tatbîki kavâ'idü'l-muhaddisîn fi nakdi rivâyâtü's-sireti'n-nebeviyye* (Medine: Mektebetü'l-'Ulûm ve'l-Hikem, 1415), 2/655-658.

⁷⁴ el-Ahzâb 33/37.

⁷⁵ 'Umerî, *es-Sîre*, 2/655. Buna dair bir rivayet için bk. Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm*, thk. Sâmî b. Muhammed es-Selâme (Riyad: Dâru Taybe, 1420), 6/425.

⁷⁶ bk. Ebü Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî el-Bağdâdî et-Taberî, *Câmiu'l-beyân fi te'vîli âyi'l-Kur'ân*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1420), 20/273; Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf an hakâiki gavâmizi't-tenzîl* (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1407), 3/543; Ebü Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1420), 25/170; Ateş, "Zeynep b. Cahş", 165; İhsan Arslan, "Hz. Peygamber'in Zeyneb bint Cahş ile Evliliğinin Değerlendirilmesi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 12/64 (Haziran 2019), 944; Erkocaaslan, "Hz. Peygamber'e Atılan Çirkin Bir İftira", 489.

⁷⁷ Ayrıca bk. Ateş, "Zeynep b. Cahş", 179. Klasik ve modern dönem âlimleri ve oryantalistlerin konuya yaklaşımı hakkında bilgi edinmek için bk. Mahmut Çınar, "Hz. Peygamber'in Zeynep Bint Cahş ile Evliliği Etrafındaki Şüpheler", *Diyanet İlmî Dergi* 43/1 (Mart 2007), 34-43.

Rivayetler sadece isnad yönüyle değil içerik bakımından ciddi anlamda eleştirilmektedir. Şöyle ki, Zeyneb'in Allah Resûlü'nün halasının kızı olması, Resûlullah'ın onu Zeyd'in evine gitmeden önce defalarca görmüş olduğunu gösterir. Kaldı ki Zeyd'e Zeyneb'i istemek için bizzat Resûlullah gitmiş⁷⁸ ve Zeyneb'le konuşmuştur. Velhasıl rivayetlerde yansıtıldığı gibi Resûlullah Zeyneb'i ilk defa görüyor değildir.⁷⁹ Zaten bu olay sırasında ve öncesinde örtünme emri de yoktu. Yani beğenmenin sözü edilen ziyarette değil çok önceleri olması gerekirdi.⁸⁰ Rivayetlerin içeriği hakkında dikkat çeken başka hususlar da vardır.⁸¹ O sırada evlatlık yasaklanmadığı için Zeyd'in Resûlullah'ın öz oğlu gibi kabul edildiği ve dolayısıyla Zeyneb'in Hz. Peygamber'in gelini olması ve ısrarla evliliklerini devam ettirmelerini Zeyd'e tembihlemesi⁸² gibi hususlardan o sırada Allah Resûlü'nün rivayetlerde belirtildiği gibi evlatlığı ile evli olan Zeyneb'e karşı sevgi beslemesinin mantıklı olmadığı anlaşılmaktadır. Aksine ikisini ısrarla Hz. Peygamber evlendirdiği için kendini onlara karşı sorumlu hissetmektedir.

Sonuç olarak Dursun'un iddiasını temellendirmek için öne sürdüğü rivayetlerin senedleri eleştirilmekte ve içerik bakımından da rivayetlerin güvenilir olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bununla beraber iddia konusu beğenmenin aslında Resûlullah'ın bir şaşırma ifadesi olarak kabul edilebileceği ileri sürülmektedir. Buna göre Hz. Peygamber Zeyd'in kendisinden yaşça büyük ve siyâhî olan Ümmü Eymen (ö. 24/645 (?)) ile mesut bir hayat yaşarken, Zeyneb gibi genç, güzel ve soylu bir aileden gelen bir kadınla mutlu olmamasına şaşırmış ve kalpleri bir hâlden başka bir hâle çevirenin Allah olduğunu itiraf etmiştir.⁸³ Bir görüşe göre ise bu olayın gerçekleştiği kabul edilse bile, ansızın görülen bir güzelin güzelliğini kemâl-i edeble takdir ederek açık bir şekilde Allah'ın yaratma gücünü tesbîh ve tenzih etmek peygamberlerin ismet sıfatına zarar vermez.⁸⁴

Dursun konuyla alakalı başka bir iddia ileri sürmektedir. Buna göre evlatlığın hanımıyla evlenmenin helal olduğunu bildirmek için Resûlullah'ın Zeyneb'le evlenmesi gerekmemektedir. Bunun yerine bu meseledeki hüküm herkese bildirilebilirdi ve böylece sorun çözülebilirdi. Fakat Hz. Peygamber'in Zeyneb'le evlenmesinin gerekçesinin cevabı bulunmamaktadır.⁸⁵ Câhiliyede toplumda iyice

⁷⁸ Ayrıca bk. Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi' es-San'ânî el-Himyerî Abdürrezzâk, *el-Musannef*, thk. Habîbürrahmân el-A'zamî (Beyrut: el-Meclisü'l-İlmî, 1403), 6/153; Ebû Osmân Saîd b. Mansûr b. Şu'be el-Horasânî Saîd b. Mansûr, *Kitâbü's-Sünen*, thk. Habîbürrahmân el-A'zamî (Bombay: ed-Dârüs-Selefiyye, 1403), 1/188-189.

⁷⁹ Ayrıca bk. Ateş, "Zeynep b. Cahş", 170.

⁸⁰ Ayrıca bk. 'Umerî, *es-Sire*, 2/655.

⁸¹ Ayrıca bk. Muhammed Hamdi Yazır Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili* (İstanbul: Yenda Yayın-Dağıtım, ts.), 6/332.

⁸² Ayrıca bk. Arslan, "Zeyneb bint Cahş", 941; Ayten Koç, "Hz. Zeyneb bint Cahş'ın Hayatı", *Diyanet İlmî Dergi* 45/2 (2009), 117; Erkocaaslan, "Hz. Peygamber'e Atılan Çirkin Bir İftira", 488.

⁸³ Muhammed Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, çev. Salih Tuğ (Ankara: İmaj İç ve Dış Ticaret A.Ş., 2003), 2/681-682.

⁸⁴ Elmalılı, *Hak Dini*, 6/331-332.

⁸⁵ Dursun, *Hz. Muhammed*, 40.

kökleşmiş olan bu âdetin kaldırılmasına, ardından gelecek tepki, ayıplama ve direnme çabalarına sadece Müslümanların lideri, dinî ve dünyevî önderi Allah Resûlü'nün dayanabileceği, tam anlamıyla otoritesi olmayan birisinin toplumun yerleşmiş ve köklü bir âdetine aykırı biçimde yapılacak ilk uygulamayı yapmaya cesaret edemeyeceği ifade edilmektedir.⁸⁶ Ayrıca Resûlullah'ın Zeyneb ile evlenmesinde Zeyd'in boşaması neticesinde zor durumda kalan Zeyneb'in yakın akrabası olması, onu Zeyd'le evlendirenin kendisi olması,⁸⁷ sözlü bildirin de fiilî durumun/uygulamanın daha etkili olması⁸⁸ vb. sebeplerin etkili olduğu belirtilmektedir.

Turan Dursun Zeyneb'in Hz. Peygamber ile evlenmesine dair iddialarının yanında başka bir iddiada bulunmaktadır. Dursun "Muhammed'in 'Şehveti'nin' Zeyneb'le Daha Doyurucu Bir Karşılık Bulması" şeklinde başlık atmış ve bunun altında "Bir hadise göre, Muhammed nerede ilgisini çeken güzel bir kadın görse, hemen eve gider; Zeyneb'le yatar. Böylece şehvetini giderirdi." ifadeleriyle iddiasını açıklamaktadır.⁸⁹ Ardından konuyla alakalı hadisleri veren Dursun'un metinlerinde geniş zaman ifadelerinin bulunmaması ve tek bir olaydan bahsedilmesi dikkat çekmektedir. Kaldı ki ilgili hadislerde geniş zaman ifadesi yer almamaktadır.⁹⁰ Bu da Dursun'un kasıtlı olarak bilgileri amacı uğrunda çarpıttığını göstermektedir.

1.3. İfk Hâdisesi

İfk hâdisesi Müreysî' Gazvesi dönüşünde, Hz. Âişe'nin bir ihtiyacını giderdiği sırada gerdanlığını kaybedip onu araması sebebiyle ordunun gerisinde kalması ve onu gören ordunun artçısı Safvân b. Muattal'ın (ö. 19/640 (?)) kendisini orduya yetiştirmesi olayının başta Abdullah b. Übey (ö. 9/631) olmak üzere münafıklarca istismar edilerek Hz. Âişe'ye zina iftirasında bulunmasını ifade etmektedir. Kısaca anlatılan bu olay o dönem münafıkları tarafından herhangi bir şahit veya kanıt olmadan farklı anlamlar yüklenerek ve iftira atılarak Hz. Peygamber, ailesi ve İslâm'a saldırılmak istenmiştir. Aynı amaçla benzer iftiraları dile getiren Turan Dursun Hz. Âişe'nin örtünme emrinden önce kendisini gören Safvân b. Muattal ile ileri derecede bir yakınlığının bulunabileceğini⁹¹ ve özellikle Hz. Cüveyriye'yi (ö. 56/676) kıskandığından ve Allah Resûlü'nden intikam almak amacıyla böyle bir

⁸⁶ Ateş, "Zeynep b. Cahş", 163, 164. Ayrıca bk. Çınar, "Zeynep Bint Cahş", 43.

⁸⁷ Arslan, "Zeyneb bint Cahş", 942.

⁸⁸ Umerî, *es-Sîre*, 2/655.

⁸⁹ Dursun, *Hz. Muhammed*, 37. Dursun kanıtlayamadığı söz konusu iddiasına dayanarak farklı iddialarda da bulunmaktadır. bk. Dursun, *Hz. Muhammed*, 37-38.

⁹⁰ İlgili hadisler için örneğin bk. Müslim, "Nikâh", 9; Ebû Dâvûd, "Nikâh", 42-43; Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd) et-Tirmizî, *Sünenü't-Tirmizî*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1998), "Radâ", 9.

⁹¹ Dursun, *Hz. Muhammed*, 30.

fiile kalkışabileceğini ima etmektedir.⁹² Dursun konuyla alakalı sadece bunlarla yetinmemekte olup çok sayıda iddiada bulunmaktadır. Ona göre Hz. Muhammed eşi Âişe hakkında ciddi anlamda kuşkuludur⁹³ ve bu sebeple o da Nûr sûresinin 12. âyetinde kınananlar kapsamına girmektedir.⁹⁴ Zira bu âyette iftirayı duyanların “*Bu apaçık bir iftiradır*” diyerek yalanlamalarının gerektiği bildirilmektedir. Hz. Âişe'nin ordugâhtan ayrılışını kimseye haber vermemesini ve hizmetçilerin yerinde mi diye kontrol etmemesini sorgulayan Dursun, yaşının küçüklüğünün de başkası tarafından kandırılmasına müsait olduğunu ileri sürmektedir.⁹⁵ Dolayısıyla söz konusu iftiranın gerçekleştiği kanısına sahip olduğu anlaşılan Dursun, birtakım kurgulardan başka hiçbir ilmî kanıt sunmamaktadır.

Safvân b. Muattal ile Hz. Âişe'nin arasında, olayın öncesinde ileri derecede yakınlık bulunabileceği ve Hz. Âişe'nin Hz. Cüveyriye'yi kıskanmasından dolayı böyle bir işi yapacağı iddiası sadece bir hayal ürünüdür. Buna dair herhangi bir kaynakta bilgi yer almamaktadır. Elinde hiçbir delil olmadığı görülen, bazı âyet ve rivayetlerin bağlamlarını dikkate almayan Dursun'un bunların kendi iddialarını desteklediğini düşündüğü anlaşılmaktadır. Resûlullah'ın Hz. Âişe'den ciddi derecede kuşkulandığı ve bu sebeple onun Nûr sûresinin 12. âyetinin kapsamındaki kınananlar arasına girdiği iddiası ise açıkça bir saptırmadır. Zaten iftiranın asıl hedefi Hz. Peygamber ve İslâmiyet'tir.⁹⁶ Ordunun tenha yerinde taraftarlarıyla beraber bulunan Abdullah b. Übey'in karargâha yaklaşan iki kişinin Hz. Âişe ile Safvân olduğundan haberdar olunca “*Vallâhi! Ne Âişe Safvân'dan ne de Safvân ondan kurtulabilir! Peygamberinizin hanımı bir adamla geceleyerek sabahlamış! Sonra bu adam devesiyle onu buraya getirmiş!*” şeklinde söylediği sözler⁹⁷ iftiranın amacının anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

Dursun'un Hz. Peygamber'in kuşkulandığını ispatlamak için öne sürdüğü olay ise Hz. Âişe'nin masum olduğunu bildiren âyetlerin nüzulünün hemen öncesinde yani aynı günde ve muhtemelen kısa bir süre farkla meydana gelmiştir. Bu olay ise İfk olayının başlangıcından 30 gün sonraya⁹⁸ denk gelir. Kaldı ki

⁹² Dursun, *Hz. Muhammed*, 34.

⁹³ Dursun, *Hz. Muhammed*, 31.

⁹⁴ Dursun, *Hz. Muhammed*, 32.

⁹⁵ Dursun, *Hz. Muhammed*, 30.

⁹⁶ Ayrıca bk. Seyfullah Kara, “İfk Olayının Etkileri ve Olayla İlgili Ortaya Konan Tavırlar”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15 (Haziran 2001), 353; Ali Aksu, “İfk Olayı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Dergisi* 8/1 (Haziran 2004), 8.

⁹⁷ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 19/119; Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm es-Sa'lebi, *el-Keşf ve'l-beyân 'an tefsiri'l-Kur'ân*, thk. Ebû Muhammed b. 'Âşûr (Beyrut: Dâru l-İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1422), 7/78-79; Zemaşerî, *el-Keşşâf*, 3/217; Kâdî Hüseyin b. Muhammed b. el-Hasen ed-Diyârbekrî, *Târîhu'l-hamîs fi 'ahvâli enfesi'n-nefis* (Beyrut: Dâru Sâdır, ts.), 1/475.

⁹⁸ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkîd el-Esemî el-Medenî el-Vâkîdî, *Kitâbü'l-Megâzi*, thk. Marsden Jones (Beyrut: Dâru'l-A'lemî, 1409), 2/432; Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî İbn Hacer, *Fethu'l-bârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî* (Beyrut: Dârû'l-Marife, 1379), 8/471. Bir görüşe göre bu süreç 37 gün sürmüştür. Bk. Ebû Muhammed Takıyyüddîn Ahmed b. Ali b. Abdilkâdir b. Muhammed el-Makrîzî, *İmtâ'u'l-esmâ' bimâ li'r-resûl mine'l-ebnâi (enbâi) ve'l-ahvâl ve'l-hafede ve'l-metâ*; thk. Muhammed

Resûlullah Hz. Âişe ve Safvân'ın böyle bir şey yapmayacağını ve onlara dair iyilikten başka bir şey bilmediğini ifade etmiş ve konuşulanların doğru olmadığını Mescid-i Nebevî'deki hutbesinde açıkça söylemiştir.⁹⁹ Hanımı Hz. Âişe'ye söylediği "Eğer insanların dediği kötülüğü yapmışsan, Allah'a tevbe et. O, kullarının tevbesini kabul eder" sözü¹⁰⁰ ise kuşkusundan ziyade Hz. Peygamber'in hiçbir şahidi olmayan, dedikodusu Medine'de iyice yayılan ve o zamanda çıkar yolu bulunmayan hâdise hakkındaki çaresizliğini gösterdiği söylenebilir.¹⁰¹

Hz. Âişe'nin ihtiyacını gidermek için oradan ayrılışını kimseye haber vermemesi ise olağanüstü bir durum değil, aksine insanî bir durumdur. Zira gerdanlığını düşürmeseydi muhtemelen ordu oradan ayrılmadan geriye dönmüş olacaktı. Ayrıca Hz. Âişe ordunun karargâhının kenarında olup yanındaki görevli ona kimseyi yaklaştırmıyordu.¹⁰² Onun bulunduğu yerin bu konumunun da kendisinden çok fazla kişinin haberdar olmasını engellediği anlaşılmaktadır. Burada illa bir ihmâl aranacaksa öncelikle iki hizmetlinin işini tam anlamıyla yapmamasında aranabilir. Yani onların dikkatsizliğinin Hz. Âişe'nin orada kalmasına sebep olduğu söylenebilir. Hz. Âişe'nin yaşının küçüklüğünün de onun kandırılmasına sebep olabileceği iddiası ise sadece bir kurgudur, delil gerektirmektedir. Hz. Âişe ve Safvân b. Muattal'ın gündüz/kuşluk vaktinde,¹⁰³ herkesin onları görebileceği şekilde ordunun karargâhına gelmeleri bile onların masumiyetini göstermektedir. Zira böyle bir çirkin iş yapsalardı gizlice orduya katılırlardı.

1.4. Hz. Cüveyriye'nin Evlilik Yaşı

2 Şâban 5/626 yılında gerçekleşen¹⁰⁴ Benî Mustalik Gazvesi'nin ardından Hz. Peygamber ile evlenen Hz. Cüveyriye'nin Resûlullah ile evlendiği esnada 13 yaşında olduğu iddia edilmektedir.¹⁰⁵ Bu iddiayı dile getiren Turan Dursun'un söz konusu bilgiyi nereden elde ettiği tespit edilememiştir. Bununla beraber Ziriklî (1893-1976) Hz. Cüveyriye'nin vefat tarihini 56/676 ve yaşını 65 olarak vermektedir.¹⁰⁶ Ziriklî'den daha önce bu kaydın geçtiği başka bir kaynak belirlenememiştir. Modern dönemde başka araştırmalarda da benzer kayıtlara yer verildiği görülmektedir. Mesela Özlem Hatice Gülaç Hz. Cüveyriye'nin hayatı ve rivayetleri üzerinde yaptığı çalışmasında

Abdülhamid en-Nemîsî (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1420), 1/216; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 8/471; Ebû Zekeriyâ İmâdüddîn Yahyâ b. Ebî Bekr el-Âmirî, *Behcetü'l-mehâfil ve buğyetü'l-emâsil fi telhîsî's-siyer ve'l-mucizât ve's-şemâil* (Beyrut: Dâru Sâdır, ts.), 1/257. İbn Hazm'a nispet edilen bir görüşe göre de 50 veya daha fazla gün devam etmiştir. bk. İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 8/471.

⁹⁹ Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2/431; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/300.

¹⁰⁰ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/301.

¹⁰¹ Bunun benzeri çıkarımlar için bk. Kara, "İfk Olayının Etkileri", 347, 357, 371; Aksu, "İfk Olayı", 9-10.

¹⁰² Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2/428.

¹⁰³ Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2/429.

¹⁰⁴ Vâkıdî, *el-Megâzî*, 1/404.

¹⁰⁵ Dursun, *Hz. Muhammed*, 34.

¹⁰⁶ Ebû Gays Muhammed Hayrüddîn b. Mahmûd b. Muhammed b. Alî b. Fâris ed-Dımaşkî Ziriklî, *el-A'lâm* (Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 2002), 2/148.

onun 65 yaşındayken Rebûlevvel ayı 56/676 yılında vefat ettiğini belirtmekte; ardından hicrî 50 yılında 56 yaşında iken vefat ettiğini nakledenlerin olduğunu ifade etmektedir.¹⁰⁷ Bu iki örnek kayıttan Ziriklî'nin verdiği göre Hz. Cüveyriye'nin Resûlullah ile 14 yaşında, Gülaç'ın kaydettiği ikinci görüşe göre 11 yaşında evlendiği çıkarılmaktadır. Bunlardan farklı olarak Rıza Savaş vefat tarihini 56/676 olarak vermesine rağmen, doğum tarihini 607 civarı olarak belirtmiş ve 65 yaşında vefat ettiği bilgisine ise yer vermemiştir.¹⁰⁸ Savaş'ın verdiği bilgilerden Hz. Cüveyriye'nin evlilik sırasında 19-20 ve vefatında 69-70 yaşlarında olduğu anlaşılmaktadır.

Kaynaklara inildiğinde iki ana görüş öne çıkmaktadır. İlk Hz. Cüveyriye'nin 50/670-71 yılında 65 yaşında vefat ettiği görüşüdür. İbnü'l-Cevzî (ö. 597/1201), Nevevî (ö. 676/1277), Zehebî (ö. 748/1348), İbn Kesîr (ö. 774/1373), İbn Hacer (ö. 852/1449) vb. âlimlerin benimsediği bu görüş kaynaklarda ekseriyetle Vâkıdî kanalıyla gelmektedir.¹⁰⁹ Dolayısıyla bu görüşe göre Hz. Cüveyriye 20 yaşındayken Hz. Peygamber ile evlenmiş olmaktadır. Kaldı ki Vâkıdî'nin naklettiği rivayette Hz. Cüveyriye'nin kendisi de bu yaşta evlendiğini ifade etmektedir.¹¹⁰ Zübeyr b. Bekkâr (ö. 256/870), İbn Kuteybe (ö. 276/889), Fesevî (ö. 277/890), İbn Hazm (ö. 456/1064), İbnü'l-Esîr (ö. 630/1233) vb. âlimlerin benimsediği diğer görüşe göre ise Rebûlevvel ayında 56/676 yılında vefat etmiştir.¹¹¹ Burada Hz. Cüveyriye'nin yaşı

¹⁰⁷ Özlem Hatice Gülaç, *Cüveyriye bint Hâris Hayatı ve Rivayetleri Üzerine Bir İnceleme* (Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013), 14-15.

¹⁰⁸ Rıza Savaş, "Cüveyriye bint Hâris", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/146.

¹⁰⁹ Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safve*, thk. Ahmed b. Alî (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1421), 1/329; a.mlf., *el-Muntazam fi târîhi'l-ümem ve'l-mülûk*, thk. Muhammed Abdülkâdir Atâ ve Mustafa Abdülkâdir Atâ (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1412), 5/231; Ebü Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ' ve'l-lügât* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts.), 2/336; Ebü Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dimaşkî ez-Zehabî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, ed. Şuayb el-Arnaût (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1401), 2/263; a.mlf., *el-Kâşif fi ma'rifeti men lehü rivâye fi'l-Kütübî's-Sitte*, thk. Muhammed 'Avvâme ve Ahmed Muhammed Nemir Hatîb (Cidde: Dâru'l-Kible, 1413), 2/505; Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâil b. Şihâbüddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dimaşkî eş-Şâfiî İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, thk. Ali Şîrî (Beyrut: Dâru lhyâ'it-Türâsî'l-'Arabî, 1408), 8/54; Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, thk. Muhammed 'Avvâme (Suriye: Dâru'r-Raşîd, 1406), 745. Bu görüş için ayrıca bk. İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 8/120; Taberî, *Târîh*, 11/610; Ebü'l-Haccâc Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdurrahmân b. Yûsuf el-Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl fi esmâ'ir-ricâl*, thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1400), 35/146; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 8/74; a.mlf., *Tehzîbü't-tehzîb* (Dekken: Matba'atü Meclisi Dâireti'l-Me'ârifî'n-Nizâmiyye, 1325), 2/407.

¹¹⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 8/120; Taberî, *Târîh*, 11/610; Ebü'l-Kâsım Alî b. el-Hasen b. Hibetillâh b. Abdillâh b. Hüseyin ed-Dimaşkî eş-Şâfiî İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dimaşk*, thk. Amr b. Garâme el-'Amrî (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1415), 3/219.

¹¹¹ Ebü Abdillâh ez-Zübeyr b. Bekkâr b. Abdillâh el-Kureşî el-Esedî ez-Zübeyrî el-Medenî el-Mekkî Zübeyr b. Bekkâr, *el-Müntehab min kitâbi ezvâci'n-nebî sallallahu aleyhi ve sellem*, thk. Sekîne eş-Şihâbî (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1403), 46; Ebü Muhammed Abdullâh b. Müslim b. Kuteybe ed-Dîneverî İbn Kuteybe, *el-Me'ârif*, thk. Servet Ukkâşe (Kahire: el-Hey'etü'l-Mısriyyetü'l-'Âmme li'l-Küttâb, 1992), 139; Ebü Yûsuf Ya'kûb b. Süfyân b. Cüvvân el-Fesevî, *el-Ma'rife ve't-târîh*, thk. Ekrem Ziyâ' 'Umerî (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1401), 3/322; Ebü Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endelüsî el-Kurtubî İbn Hazm, *Cevâmî'u's-sîre ve hamsü resâile uhrâ*, thk. İhsân Abbâs (Mısır: Dâru'l-Me'ârif, ts.), 35; Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târîh*, thk. Ömer

zikredilmemektedir. Bu görüş de aynı şekilde çoğunlukla Vâkıdî kanalıyla gelmekle beraber Zübeyr b. Bekkâr yoluyla da nakledilmektedir. Anlaşıldığı kadarıyla 20. yüzyıla gelinceye dek bu iki bilgi birbirine karıştırılmamış ve görüşlerden biri tercih edilmiştir. Fakat Turan Dursun ve bazı araştırmacıların verdiği bazı bilgiler, kaynakların dikkatli bir şekilde okunmadığını ve bunların birbirine karıştırıldığını göstermektedir.¹¹² Özellikle Dursun'un bu bilgiyi yanlış anladığı veya kasıtlı bir şekilde verip hakaret edici ve ahlâka aykırı bir üslupla¹¹³ kullandığı görülmektedir.

Turan Dursun Hz. Muhammed'in şehvetine düşkün olduğunu ve bunu her şeye öncelediği tezini ispat sadedinde Resûlullah'ın Hz. Cüveyriye'yi vakit geçirmeksizin kendisine aldığını ve Medine'ye hareket etmeden Müreysi' kuyusunun yanında onunla zifafa girdiğini iddia etmektedir.¹¹⁴ Dursun burada her ne kadar kaynak vermese de onun Caetani'den (1869-1935) yararlandığı anlaşılmaktadır.¹¹⁵ Fakat kaynaklarda Resûlullah'ın Hz. Cüveyriye ile Müreysi' kuyusunun yanında zifafa girdiğinden bahsedilmemekte; aksine Hz. Cüveyriye'nin Medine'ye döndükten sonra esaretten kurtulduğu ve sonrasında Hz. Peygamber ile evlendiği ifade edilmektedir.¹¹⁶

2. Savaşlarla İlgili İddialar

2.1. Ka'b b. Eşref'in Öldürülmesi

Babası Kahtânilerin Tay kabilesinden olmasına karşın, annesi Yahudilerin Nadîr kabilesinden olan Ka'b b. Eşref döneminin meşhur şairlerindedir. Ka'b, Müslüman olmamış ve bununla yetinmeyerek İslâm, Hz. Peygamber ve sahâbeye karşı açıktan düşmanlık etmiş ve çeşitli faaliyetlerde bulunmuştur. Resûlullah da

Abdüsselâm et-Tedmurî (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, 1417), 3/105. Bu görüş için ayrıca bk. İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 8/120; Taberî, *Târîh*, 11/609-610; İbn Asâkir, *Târîh*, 3/219; İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safoe*, 1/329; Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ'*, 2/336; Müzzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 35/146; Zehebî, *el-Kâşif*, 2/505; Zehebî, *A'lâm (Risâle)*, 2/263; İbn Hacer, *Tehzîbü't-tehzîb*, 2/407; a.mlf., *el-İsâbe*, 8/74. Zehebî *el-İber'*inde vefat tarihini 56/676 olarak verir. bk. Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî ez-Zehebî, *el-İber fî haberi men gaber*, thk. Ebû Hâcer M. Saîd b. Besyûnî Zağlûl (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.), 1/44.

¹¹² Mesela Kasım Şulul Hz. Cüveyriye'nin 20 yaşında evlendiğini belirtmekle beraber diğer rivayeti vererek 65 yaşında Rebülevvel 56/676 yılında vefat ettiğini kaydetmektedir. Dolayısıyla Şulul'un da iki rivayeti birbirine karıştırdığı anlaşılmaktadır. Bu bilgilere göre Hz. Cüveyriye'nin 65 yaşına ulaştığında 56/676 değil 50/670-71 yılı olması gerekirdi. Şulul'un verdiği bilgi için bk. Kasım Şulul, *İlk Kaynaklara Göre Hz. Peygamber Devri Kronolojisi* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2013), 660.

¹¹³ bk. Dursun, *Hz. Muhammed*, 34.

¹¹⁴ Dursun, *Hz. Muhammed*, 34.

¹¹⁵ bk. Leone Caetani, *İslam Tarihi -2-*, çev. Hüseyin Cahid Yalçın (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2020), 366.

¹¹⁶ İbn İshâk, *Sîret*, 263; Vâkıdî, *el-Megâzî*, 1/410-412; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/294-296, 645-646; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 8/116-117; Ebû Amr Halîfe b. Hayyât b. Halîfe eş-Şeybânî el-Basrî Halîfe b. Hayyât, *Târîhu Halîfe b. Hayyât*, thk. Süheyl Zekkâr (Dâru'l-Fikr, 1414), 80; İbn Habîb, *el-Muhabber*, 89-90; İbn Kuteybe, *el-Me'ârif*, 138-139; Belâzürî, *Ensâb*, 1/341-342, 441-442; Taberî, *Târîh*, 2/610; 11/609. Ayrıca bk. Gülaç, *Cüveyriye bint Hâris*, 12.

onun bu faaliyetlerinden ötürü Muhammed b. Mesleme ve beraberindeki arkadaşlarına Ka'b b. Eşref'in öldürülmesi emrini vermiştir (14 Rebülevvel 3/624).¹¹⁷

Ateistler başta olmak üzere birçok kesim bu konuyu istismar etmeye çalışmaktadır. Bunlardan biri olan Turan Dursun Hz. Muhammed'in, Ka'b b. Eşref'i sadece kendisini eleştiren şiirleri sebebiyle öldürttüğünü ileri sürmektedir.¹¹⁸ Dursun'un olayı sadece Resûlullah'ı tenkit eden şiirlere bağlaması¹¹⁹ ve Ka'b b. Eşref'i masum gibi göstermeye çalışması dikkat çekmektedir. Kaldı ki şiir ve şairin etkisi Araplarda o dönemde çok fazla idi. Hac ibadeti ve savaşlar gibi pek çok önemli olayda bunların etkisi aşikârdır.¹²⁰ Ayrıca kaynaklara bakıldığında olayın detaylı olduğu ve birçok sebebe dayandığı, sadece hicivlerine dayanmadığı görülmektedir. Buna göre Ka'b b. Eşref sadece Resûlullah'ı değil, yanındaki arkadaşlarını ve İslâm'ı şiirleriyle hicvetmiştir. Öte yandan Bedir Gazvesi'nde (2/624) mağlup olan Kureys müşriklerinin morallerini yükseltip tekrar Medine'deki Müslümanlara saldırmalarını sağlamak için adamlarıyla birlikte Mekke'ye gitti ve amacı doğrultusunda çeşitli faaliyetlerde bulundu.¹²¹ Müşrikleri Müslümanlara karşı kıskırttı. Hatta Hz. Abbâs'ın (ö. 32/653) hanımı Ümmü'l-Fazl (ö. 32/653'ten önce)¹²² başta olmak üzere birçok müslüman kadına dil uzattı.¹²³ Dolayısıyla Dursun'un burada Hz. Peygamber'i şiddete meyilli göstermeye ve İslâm'ı terör ile eşitlemeye çalıştığı ve bazı detayları kasıtlı bir şekilde vermediği anlaşılmaktadır.

2.2. Kurayza Gazvesi

Kurayza Gazvesi (23 Zilkade 5/627) Hendek Gazvesi'nin hemen ardından¹²⁴ Medine içerisinde bulunan Kurayza kabilesine karşı gerçekleştirilmiştir. Gazve sonunda kadın ve çocukların esir edilmesine, yetişkin erkeklerin idamına karar verilmiştir.¹²⁵

Turan Dursun yukarıda bahsedilen bu idam hakkında detaylı bilgi vermek yerine iddialarını destekleyici düşündüğü kayıtları bağlamından kopararak işlemeye çalışmakta ve diğer bilgileri yok saymaktadır. Kurayza kabilesine karşı yapılan savaşın ardından kabileye karşı bir bahane uydurularak¹²⁶ soykırım

¹¹⁷ bk. İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/51-57.

¹¹⁸ Dursun, *Hz. Muhammed*, 379.

¹¹⁹ bk. Dursun, *Hz. Muhammed*, 342.

¹²⁰ bk. Selami Bakırcı, "Arap Şiirinin İntikalinde Dinî ve Ahlâkî Değerlerin Rolü", *EKEV Akademi Dergisi* 7/15 (2003), 179-194; Osman Nedim Yektar, "Hadîs Rivayetleri ve Hz. Peygamber'in Şiire Bakışı", *EKEV Akademi Dergisi* 20/65 (2016), 405-432.

¹²¹ Bu faaliyetlerle alakalı ayrıca bk. Cuma Karan, *Bedir Meydan Muharebesi* (Ankara: İlahiyat Yayınları, 2021), 180 vd.

¹²² bk. Taberî, *Târîh*, 2/488.

¹²³ Detaylı bilgi için bk. İbn İshâk, *Sîret*, 317; Vâkîdî, *el-Megâzî*, 1/184-189; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/51-54; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 2/31-33.

¹²⁴ Vâkîdî, *el-Megâzî*, 2/496-497.

¹²⁵ Vâkîdî, *el-Megâzî*, 2/512.

¹²⁶ bk. Dursun, *Hz. Muhammed*, 329.

yapıldığını iddia etmekte ve bu kabilenin suçsuz olmasına rağmen söz konusu idama maruz kaldığını ima etmektedir.¹²⁷ Hâlbuki Dursun daha önce yazdığı anlaşılabilir bir yazısında Kurayza kabilesinin Müslümanlarla anlaşma yapmasına rağmen Hendek Gazvesi sırasında Medine'yi muhasara eden düşmanla iş birliği yaparak anlaşmayı ihlal ettiğini kaydetmektedir.¹²⁸ Velhasıl konu hakkında Dursun'un birkaç sene içinde fikrini değiştirdiği ve duruma göre sahip olduğu bilgileri gizleyip konuyu saptırmaya çalıştığı anlaşılmaktadır.

Bilindiği gibi Allah Resûlü hicretten kısa bir süre sonra Medine'deki Kurayza, Kaynukâ' ve Nadîr kabileleri dâhil tüm topluluklarla Medine Vesikası'nı imzalamıştır.¹²⁹ Bu anlaşma ile Medine'ye saldırı söz konusu olduğunda bu vesikanın tüm tarafları şehri birlikte savunmayı kabul etmişlerdir.¹³⁰ Fakat Kurayza kabilesi Hendek Gazvesi sırasında, Medine Vesikası'na riayet etmeyip, Müslümanlara saldırmak üzere Kureyşli müşriklerle anlaşma yaptı.¹³¹

2.3. Kürz b. Câbir el-Fihri'nin Ureynelilere Karşı Seriyeyi

Vâkıdî ile İbn Sa'd'ın kaydettiği bilgilere göre Şevvâl 6/627 yılında gerçekleşen bu seriyenin¹³² yapılış sebebini ilk dönem kaynakları bir gurup Ureyne (çoğunlukla Ureyneliler zikredilir) ve Ukl mensubunun (bazı rivayetlere göre 8 kişi), Hz. Peygamber'in zekât develerini güden çobanı Yesâr'ı (veya çobanlarını) öldürmeleri ve ardından sürüyü çalmaları olarak ifade etmektedirler.¹³³

Turan Dursun Medine çevresindeki zekât develerinin çobanını öldürüp develeri çalan Ureynelilerin çaprazlama el ve ayaklarının kesilip gözlerinin oyulması şeklindeki idamlarını işkence olarak nitilemektedir. Bu konuda yapılan açıklamaları da kabul etmemektedir.¹³⁴ Öncelikle bu tür eşkıyalık faaliyetlerine karşı caydırıcı ceza olmazsa bu tarz suçların çoğalacağı aşikârdır. Buna benzer tedbirler dünyanın birçok yerinde alınmaktadır. Bunun normal karşılanması gerekmektedir. Diğer yandan olayın bazı detaylarının bilinmesi meselenin anlaşılmasına katkı sunacaktır. Şöyle ki Müslüman olup Medine'ye gelen Ureyneliler, buraya alışamayıp hastalanınca Hz. Peygamber'in tavsiyesi üzerine şehrin dışında yer alan zekât

¹²⁷ Dursun, *Hiz. Muhammed*, 42-43, 379.

¹²⁸ Dursun, *Hiz. Muhammed*, 152.

¹²⁹ Medine Vesikası'nın imzalandığı tarih ve tarafların anlaşmaya katılım zamanı ile alakalı modern dönemde bazı görüş farklılıkları bulunmaktadır. Detaylı bilgi için bk. Ramazan Topal, *Siyer-Hadis İlişkisi Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i Özelinde* (İstanbul: Siyer Yayınları, 2022), 343-349.

¹³⁰ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1/503-504.

¹³¹ Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2/454-458; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/220-221.

¹³² Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2/568; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 2/93.

¹³³ Örneğin bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19/97; 20/85, 103-104, 151, 205, 267-268, 341-342, 387; 21/116-117, 448-450, 462-463; Buhârî, "Cihâd ve Siyer", 152; "Megâzî", 36; "Tıb", 6; "Zekât", 68; Müslim, "Kasâme", 9-14. Ayrıca bk. Cuma Karan, "Hz. Peygamber Dönemindeki Seriyelere Psikososyotarih (Pst) Açısından Bir Bakış", *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13 (2021), 37-38.

¹³⁴ Dursun, *Hiz. Muhammed*, 367.

develerinin bulunduğu yere gittiler. Burada uygulanan tedavi olumlu sonuçlandı ve iyileştiler. Fakat onlar iyileştikten sonra develerin tek çobanı Yesâr'ın (veya çobanların) el ve ayaklarını kestiler; gözlerini oyduklar ve dilini deldiler. Ardından deve sürüsünü çalıp gittiler. Resûlullah da onları yakalattınca benzer bir şekilde el ve ayaklarını kestirip, gözlerini oydurmak suretiyle Harre'de idam ettirdi. Bu olay üzerine "Allah'a ve peygamberine karşı savaşanların ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya çalışanların cezası ancak ya öldürülmeleri veya asılmaları yahut el ve ayaklarının çapraz olarak kesilmesi ya da buldukları yerden sürgün edilmeleridir. Bu, onların dünyada uğradıkları aşağılayıcı cezadır. Âhirette ise onlar için büyük bir azap vardır." âyeti¹³⁵ nâzil olmuştur.¹³⁶ Ayrıca kaynaklarda bu uygulama esnasında had cezalarının henüz gelmediği,¹³⁷ bu olaydan sonra göz oyma cezasının nesh edilip¹³⁸ uygulanmadığı¹³⁹ belirtilmektedir. Velhasıl olay sadece Dursun'un anlattığı şekliyle değil de önemli bazı detaylara dikkat edildiğinde anlaşılır hâle gelmektedir. O sırada bu tür uygulama hakkında da herhangi bir had cezasının bulunmaması Müslümanların kendilerine yapılanlara misliyle karşılık vermesinin¹⁴⁰ makul olduğunu göstermektedir.

2.4. Kinâne b. Rebî'in İdamı

Muharrem 7/628'de Resûlullah Hayber'in fethine başladı. Resûlullah muhasara sırasında, kısa bir süre sonra eşlerinden olacak Safiyye'nin birkaç günlük eşi Kinâne b. Rebî'i, yaptığı anlaşmaya uymamasından dolayı idam ettirdi.¹⁴¹

Turan Dursun Caetani'den naklen Resûlullah'ın Safiyye'ye göz koyup kendisine almak istediğinden dolayı kocası Kinâne'yi getirttiğini, Kinâne'den ailesinin mücevheratını teslim etmesini talep ettiğini, bir kısmı bulunan hazinenin diğer kısmını söylemeleri için Kinâne ve kardeşine müthiş işkence yapıldığını kaydetmektedir.¹⁴² Kinâne ve kardeşinin masum olduğunu ima edip Hz. Peygamber'in onlara sebepsiz yere şiddetli işkence ettiğini ileri sürmektedir. Ayrıca Dursun, Safiyye'nin babasının da Hayber'de öldürüldüğünü iddia etmektedir.¹⁴³ Hâlbuki Huyey b. Ahtab bu olaydan bir sene önce Kurayza Gazvesi'nin ardından

¹³⁵ el-Mâide 5/33.

¹³⁶ Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2/568-570; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 2/93.

¹³⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 21/463; Buhârî, "Tıb", 6; Tirmizî, "Tahâre", 55.

¹³⁸ Ebû 'Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm b. Miskîn el-Herevî Ebû 'Ubeyd Kâsım b. Sellâm, *en-Nâsîh ve'l-mensûh fi'l-Kur'ânî'l-azîz vemâ fihî mine'l-ferâ'iz ve's-sünen*, thk. Muhammed b. Sâlih el-Müdeyfir (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1418), 141.

¹³⁹ Örneğin bk. İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 2/93.

¹⁴⁰ bk. Müslim, "Kasâme", 14; Tirmizî, "Tahâre", 55.

¹⁴¹ Hayber'in fethi hakkında tafsilatlı bilgi için bk. Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2/633-721.

¹⁴² Caetani'nin metni için bk. Leone Caetani, *İslam Tarihi -3-*, çev. Hüseyin Cahid Yalçın (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2020), 93-94.

¹⁴³ Dursun, *Hz. Muhammed*, 41.

idam edilmiştir.¹⁴⁴ Dolayısıyla Dursun'un iddialarını kuvvetlendirmek için bunun gibi uydurma bir bilgiyi satır arasına serpiştirdiği görülmektedir.

Caetani'den yapılan iktibasta bazı mühim hususların okuyucuya aktarılmadığı ve bunun da kasıtlı olarak yapıldığı düşünülmektedir. Çünkü bu konu ancak bu şekilde sunulduğunda Hz. Peygamber'in söz konusu uygulamasına farklı anlamlar yüklenebilmiştir. Kaynaklara bakıldığında ise öncelikle Safiyye (ö. 50/670 (?)) ilk olarak Resûlullah'ın değil, Dihye el-Kelbî'nin (ö. 50/670 (?)) hissesine düşmüştür. Bazı sahâbiler durumu Resûlullah'a anlatıp, Safiyye'nin Hz. Peygamber'in hissesine geçmesini sağlamışlardır. Tabii burada Dihye mağdur edilmemiş, razı olacağı bir bedel veya ganimet kendisine verilmiştir.¹⁴⁵ Dolayısıyla burada herhangi bir göz koymadan bahsedilmemekte; aksine sahâbenin yönlendirmesiyle Resûlullah'ın Safiyye'yi hissesine alıp kendisi ile evlendiği anlaşılmaktadır.

Savaş esnasında Safiyye'nin kocası Kinâne bulunduğu kaleden inip Hz. Peygamber ile anlaşma yapmıştır. Bu anlaşmaya göre söz konusu kaledeki Kinâne, yakınları ve diğer halkın can güvenliği sağlanacak, esir edilmeyecekler ve yeteri kadar elbise ile Hayber'den gideceklerdir. Bunun karşılığında da topraklarını, maddî olarak her türlü ziynet, para, altın, kılıç, zırh vb. değerli eşyalarını Hz. Peygamber'e teslim edeceklerdir. Hz. Peygamber ganimet olarak alınacak bu mallardan kendisinden gizlenenler olduğu takdirde can güvenliklerini kaldıracağını da bu esnada onlara bildirdi. Onlar da anlaşmaya uyacaklarını belirtti. Ganimet toplanınca bazı mücevherat vb. değerli eşyaların saklandığından şüphelendiği anlaşılan Hz. Peygamber Kinâne ve kardeşine Ebu'l-Hukayk ailesinin hazine ve değerli eşyalarının yerini sordu. *et-Tabakât*'ta kaydedilen bir haberde Resûl-i Ekrem'in konuşma sırasında bu ailenin bahsedilen kıymetli eşyalarından bazısını Mekkelilere emanet olarak verdiğini söylediğine¹⁴⁶ bakılırsa Allah Resûlü'nün söz konusu değerli eşyalar hakkında detaylı bilgiye sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Kinâne ve kardeşi bu savaş için söz konusu mallarını harcadıklarını söylediler. Bunun üzerine yapılan soruşturmada mallarının saklandığı öğrenilmiş ve bir kısmı da bulunmuştur. Diğer kalan kısımların yeri tekrar Kinâne'ye sorulmuş; o da inkâr etmiştir. Kalan malların yerini söylemesi için Zübeyr b. Avvâm'a (ö. 36/656) onu sıkıştırması emredilmiş ve bir süre sonra Kinâne Muhammed b. Mesleme'ye (ö. 43/663) idam edilmesi için teslim edilmiştir.¹⁴⁷ Burada özet bir şekilde verilen metne bakıldığında Kinâne'nin yaptığı anlaşmaya uymadığı ve idamı hak ettiği anlaşılmaktadır. Öte yandan Allah Resûlü bu yaptığı anlaşmayı yumuşatmış ve

¹⁴⁴ Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2/514.

¹⁴⁵ bk. İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 8/122, 123.

¹⁴⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 2/112.

¹⁴⁷ Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2/671-673.

Yahudileri Hayber'den sürmemiş ve onların burada hayatlarını sürdürmesine izin vermiştir.¹⁴⁸

2.5. Hamza b. Amr Seriyesi

Hz. Peygamber Hamza b. Amr el-Eslemî'yi (ö. 61/680-81) Kureyşli¹⁴⁹ veya başka bir kabileye mensup¹⁵⁰ bir veya iki kişi üzerine, onların ortadan kaldırılması için görevlendirdi. İbn İshâk'ın rivayetine bakıldığında bu kişilerin Kureyş'ten Hebbâr b. Esved (ö. 15/636'dan sonra) ile Nâfi' b. Abdükays (ö. ?) olduğu anlaşılmaktadır.¹⁵¹

Mekke'nin fethinden önce gerçekleştiği anlaşılan seriyyenin¹⁵² bazı detayları hadis ve siyer kaynaklarına yansımıştır. Bu da Hz. Peygamber'in önce, seriyyenin hedefindeki kişilerin yakılmasını emretmesi, sonra yakmaktan vazgeçip sadece öldürülmesini emretmesidir. Bu detayları önemseyen Turan Dursun eserinde iki yerde bu olayı "Yakarak Öldürme" ve "Ateşte Yakmak Allah'a Ait Ama..." başlıklarıyla vermektedir. Olayı aktarırken Ebû Dâvûd'un (ö. 275/889) rivayetini tercih etmekte ve rivayeti şöyle tercüme etmektedir:

"Hz. Muhammed, bir gün Muhammed oğlu Hamza'yı çağırır.¹⁵³ Onu bir savaş birliğinin başına komutan olarak atar ve şu buyruğu verir:

-Falan kişiyi bulursanız, ateşe atıp yakın!

Hamza birliğiyle yola çıkmak üzeredir. O sırada Peygamber Hamza'yı yine çağırır. Bu kez şöyle konuşur:

Falancayı bulursanız ateşte yakın, dedim. Ama önce öldürün, sonra yakın. Çünkü ateşte yakma cezasını, yalnızca ateşi yaratan verebilir."¹⁵⁴

Dursun bu ve benzeri rivayetlerden¹⁵⁵ yola çıkarak İslâm ve Hz. Peygamber'i şiddet eğilimli göstermeye gayret etmektedir. Ama Dursun'un eserinde, iki farklı yerde de verdiği "Ama önce öldürün, sonra yakın" ifadesi ne Ebû Dâvûd'da ne de diğer kitaplarda bulunmaktadır.¹⁵⁶ Bu ifadenin her iki yerde de aynı şekilde verilmesi kasıtlı bir şekilde rivayetin çarpıtıldığını göstermekte ve ancak bu şekilde amaca

¹⁴⁸ bk. İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/337.

¹⁴⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 13/429-430; 14/172; 15/524-525.

¹⁵⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 25/422.

¹⁵¹ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1/657.

¹⁵² Vâkîdî'nin verdiği bilgilerden bu kanaate varılmıştır. bk. Vâkîdî, *el-Megâzî*, 2/857-858.

¹⁵³ Resûlullah'ın burada çağırıldığı kişi Muhammed b. Hamza'nın babası Hamza el-Eslemî'dir. Dursun'un tercüme yaparken dikkatli olmadığı anlaşılmaktadır.

¹⁵⁴ Dursun, *Hz. Muhammed*, 334, 343.

¹⁵⁵ Bu konuda detaylı bilgi için bk. İsrail Balcı, "Mürtedlerin Yakılarak Öldürüldüğüne Dair Rivayetlerin Tahlili", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 6/4 (Şubat 2006), 23-47.

¹⁵⁶ Abdürrezzâk, *el-Musannef*, 5/214; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1/657; Saîd b. Mansûr, *Sünen*, 2/285; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 13/429-430; 14/172; 15/524-525; 25/421-422; Ebû Dâvûd, "Cihâd", 112. Ayrıca bk. Belâzürî, *Ensâb*, 1/357-358.

hizmet eder hale getirildiği görülmektedir. Bunun da ilmî ahlâka uygun olmadığı aşikârdır.

Sonuç

Çalışmada Hz. Peygamber'in hayatının Medine dönemine dair Turan Dursun'un öne sürdüğü çeşitli iddialar, ilk dönem siyer kaynaklarına ve önemli araştırmalara dayanılarak değerlendirilmiştir. Haklarında iddialar bulunan olayların bir kısmı Resûlullah'ın özel hayatı, bir kısmı da dönemindeki bazı savaşlar çerçevesinde dile getirilmektedir. Dursun genel olarak iddialarında Hz. Muhammed'in bilhassa Hz. Âişe, Cüveyriye bint Hâris ve Zeyneb bint Cahş ile yaptığı evliliklerinden hareketle Hz. Peygamber'in şehvetine düşkün olduğunu ve Ka'b b. Eşref, Kinâne b. Rebî' ve diğerlerinin örneğinde askerî harekâtlarındaki birçok idamı haksız yere yaptığını söylemektedir. İddialarını genellikle bu olayların bir detayını ele alarak ileri sürmektedir.

Hz. Âişe'nin evlilik yaşında görüldüğü gibi birtakım iddialar daha çok günümüzdeki baskın hayat şartları esas alınarak ortaya atılmakta ve konu hakkaniyetle ve detaylı bir şekilde incelenmeden Hz. Peygamber ve İslâm eleştirilmeye çalışılmaktadır. Ka'b b. Eşref'in ortadan kaldırılması ve Allah Resûlü'nün Hz. Zeyneb'le olan evliliği gibi detay gereken konularda, tafsilatlı bilgi verilmesinden kaçınıldığı görülmektedir.

Yapılan eleştirilerde Müslümanların inanç ve dinî değerlerine saygı duyulmamaktadır. Hatta Hz. Muhammed'in Hz. Cüveyriye ile evliliği konusunda olduğu gibi hakaret içerikli anlatım yoğun olarak işlenmektedir. Ateistlerin –Turan Dursun özelinde- karşı taraftan bekledikleri saygıyı aynı şekilde onlara göstermemesi, açıkça kendileriyle çeliştiklerini ortaya koymaktadır.

Birçok konuda konuyla alakalı olmayan çıkarımlar yapılmakta; konu ana mecrasından saptırılmaktadır. Mesela Hz. Âişe'ye atılan iftira olayının birçok ayrıntısında bu tarz çıkarım ve saptırmalara yer verilmektedir. Bu tür tutumlar kişinin olaylara önyargılı baktığına ve ilmî yöntemlere riayet etmediğine işaret etmektedir.

Turan Dursun'un iddialarını temellendirirken İslâm literatürünün ilk kaynaklarına inmede nispeten başarılı olduğu görülmektedir. Bununla beraber Dursun, birçok konuda kafasındaki düşüncenin ilgili olayın aslı gibi göstermek için çeşitli hayalî kurgulara başvurmakta, inandırıcılığına gölge düşürmektedir. Hz. Âişe ile Safvân b. Muattal arasında İfk olayından önce ileri derecede yakınlık olabileceği, Hz. Âişe'nin Cüveyriye'yi kıskanması ve bu sebeple söz konusu eylemi yaparak Resûlullah'tan intikam aldığı iddiası buna misal olarak verilebilir. Son olarak bu araştırmanın Medine dönemi ve *Din Bu-2 Hz. Muhammed* adlı eser esas alınarak yapılması sebebiyle, ateistlerin siyer ve İslâm tarihi ile alakalı çok sayıda iddiası ele alınamamıştır. Dolayısıyla bu alanda yeni çalışmalara ihtiyaç vardır.

Kaynakça/References

- Abdürrezzâk, Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi' es-San'ânî el-Himyerî. *el-Musannef*. thk. Habîbürrahmân el-A'zamî. 11 Cilt. Beyrut: el-Meclisü'l-İlmî, 2. Basım, 1403.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî. *Müsned*. thk. Şuayb el-Arnaût vd. 50 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1421.
- Akdemir, Ferhat. "Ateizmin Tarihi Üzerine Kısa Bir Deneme". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18-19 (Ocak 2005), 347-363.
- Aksu, Ali. "İfk Olayı Üzerine Bir Değerlendirme". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/1 (Haziran 2004), 1-22.
- Alfa Din Felsefesi Üzerine Farklı Perspektifler. "Turan Dursun'un Ateist Argümanları". Erişim 08 Kasım 2023. <https://alfa-sorgulama.blogspot.com/2015/09/turan-dursunun-ateist-argumanlar.html>
- Altaytaş, Muhammet. *Hangi Din?* İstanbul: Eylül Yayınları, 2001.
- Âmirî, Ebû Zekeriyâ İmâdüddîn Yahyâ b. Ebî Bekr. *Behcetü'l-mehâfil ve buğyetü'l-emâsil fî telhîsi's-siyer ve'l-mu'cizât ve's-şemâ'il*. 2 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdır, ts.
- Arslan, İhsan. "Hz. Peygamber'in Zeyneb bint Cahş ile Evliliğinin Değerlendirilmesi". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 12/64 (Haziran 2019), 938-945.
- Ateistforum. "Kitap Tavsiyeleri". Erişim 08 Kasım 2023. <https://www.ateistforum.org/index.php?/topic/12576-kitap-tavsiyeleri>
- Ateizm. "Kuran'ın Orijinalleri Yakıldığı İçin Şimdi Yok". Erişim 09 Kasım 2023. <https://ateizm.blogspot.com/2010/11/kurann-orijinalleri-yakldg-icin-simdi.html>
- Ateizm. "Muhammed ve arkadaşları Kuran'ı nasıl hazırladılar?" Erişim 09 Kasım 2023. <https://ateizm.blogspot.com/2012/12/muhammed-ve-arkadaslar-kurannasl.html>
- Ateş, Ali Osman. "Hz. Peygamber'in Zeynep bint Cahş ile Evlenmesi Hakkındaki Bazı Rivayetlerin Değerlendirilmesi". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7 (1992), 161-180.
- Ateş, Süleyman. *Gerçek Din Bu 1*. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, ts.
- Ateş, Süleyman. *Gerçek Din Bu 2*. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, ts.
- Azimli, Mehmet. "Hz. Aişenin Evlilik Yaşı Tartışmalarında Savunmacı Tarihçiliğin Çıkmazı". *İslâmî Araştırmalar Dergisi* 16/1 (2003), 28-37.

- Bakırcı, Selami. "Arap Şiirinin İntikalinde Dinî ve Ahlâkî Değerlerin Rolü". *EKEV Akademi Dergisi* 7/15 (2003), 179-194.
- Balcı, İsrail. "Mürtedlerin Yakılarak Öldürüldüğüne Dair Rivayetlerin Tahlili". *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 6/4 (Şubat 2006), 23-47.
- Belâzürî, Ebü'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd. *Ensâbü'l-eşraf*. thk. Süheyl Zekkâr, Riyâd Ziriklî. 13 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1417.
- Bengi, Bilgehan. "Şıracının Şahidi Bozacı". Erişim 1 Ağustos 2023. <http://bilgehanbenigi.blogspot.com/2011/10/sracnn-sahidi-bozac.html>
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm el-Cu'fî. *Sahîhu'l-Buhârî*. thk. Muhammed Züheyr Nâsır en-Nâsır. 9 Cilt. b.y.: Dâru Tavkî'n-Necât, 1422.
- Caetani, Leone. *İslam Tarihi -2-*. çev. Hüseyin Cahid Yalçın. 3 Cilt. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2020.
- Caetani, Leone. *İslam Tarihi -3-*. çev. Hüseyin Cahid Yalçın. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2020.
- Coşan, Bilal. *Türkiye'de İlk Evlilik Yaşamın Artışının Nedenleri ve Sonuçları: Doğurganlık Üzerine Ekonometrik Bir Analiz*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021.
- Coşkun, İbrahim. *Ateizm ve İslam: Kelamî Açıdan Modern Çağ Ateizminin Eleştirisi*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 3. Basım, 2018.
- Çınar, Mahmut. "Hz. Peygamber'in Zeynep Bint Cahş ile Evliliği Etrafındaki Şüpheler". *Diyanet İlmî Dergi* 43/1 (Mart 2007), 31-50.
- Çoban, İbrahim. *Said Havva'nın Nazarından Ateizm ve Deizm Eleştirisi*. ed. Necmeddin Osman Ayhan. Ankara: MGV Yayınları, 2022.
- Demir, İlyas. *Din Felsefesi Bağlamında Turan Dursun'un Ateizminin Dayanakları*. Çanakkale: Çanakkale Onsekizmart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Diyârbekrî, Kâdî Hüseyin b. Muhammed b. el-Hasen. *Târîhu'l-hamîs fi 'ahvâli enfesi'n-nefs*. 2 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdır, ts.
- Dursun, Turan. *Din Bu-2 Hz. Muhammed*. İstanbul: Kaynak Yayınları, 15. Basım, 2023.
- Ebû Dâvûd, Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî. *Sünenü Ebî Dâvûd*. thk. Muhammed Muhyiddîn Abdülhamîd. 4 Cilt. Saydâ - Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, ts.
- Ebû 'Ubeyd Kâsım b. Sellâm, Ebû 'Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm b. Miskîn el-Herevî. *en-Nâsîh ve'l-mensûh fi'l-Kur'âni'l-azîz vemâ fîhi mine'l-ferâ'iz ve's-sünen*. thk. Muhammed b. Sâlih el-Müdeyfir. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2. Basım, 1418.

- Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır. *Hak Dini Kur'ân Dili*. 10 Cilt. İstanbul: Yenda Yayın-Dağıtım, ts.
- Erdemci, Cemalettin vd. (ed.). *İslâm Düşüncesinde Ateizm Eleştirisi*. Ankara: Elis Yayınları, 2019.
- Erkocaaslan, Recep. "Hz. Peygamber'e Atılan Çirkin Bir İftira: Hz. Peygamber Zeyneb bint Cahş Evliliğinin Hz. Dâvûd Bat-Şeba Evliliğine Benzetilmesi". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24/1 (Haziran 2020), 475-496.
- Erul, Bünyamin. "Hz. Aişe Kaç Yaşında Evlendi? Dokuz Mu? On Dokuz Mu?" *İslâmî Araştırmalar Dergisi* 19/4 (2006), 637-649.
- Fesevî, Ebû Yûsuf Ya'kûb b. Süfyân b. Cüvvân. *el-Ma'rife ve't-târîh*. thk. Ekrem Ziyâ' Umerî. 3 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1401.
- Fidan, Ali. "Sosyal Teoloji Ekonomi ve Kadın". *İlahiyat'ta Akademik Araştırmalar*. ed. Veli Atmaca. 85-109. Ankara: Gece Kitaplığı, 2018.
- Gülaç, Özlem Hatice. *Cüveyriye bint Hâris Hayatı ve Rivayetleri Üzerine Bir İnceleme*. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Güllüce, Veysel. "Turan Dursun'un 'Din Bu' Adlı Kitabının Genel Bir Tenkidi". *EKEV Akademi Dergisi* 1 (Kasım 1997), 261-273.
- Halîfe b. Hayyât, Ebû Amr Halîfe b. Hayyât b. Halîfe eş-Şeybânî el-Basrî. *Târîhu Halîfe b. Hayyât*. thk. Süheyl Zekkâr. Dâru'l-Fikr, 1414.
- Hamîdullah, Muhammed. *İslâm Peygamberi*. çev. Salih Tuğ. 2 Cilt. Ankara: İmaj İç ve Dış Ticaret A.Ş., 2003.
- Hick, John. *Philosophy of Religion*. New Jersey: Prentice Hall International Inc., 4. Basım, 1990.
- Hizmetli, Sabri. *İslâm Tarihçiliği Üzerine*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1991.
- İbn Asâkir, Ebû'l-Kâsım Alî b. el-Hasen b. Hibetillâh b. Abdillâh b. Hüseyin ed-Dımaşkî eş-Şâfiî. *Târîhu medîneti Dımaşk*. thk. Amr b. Garâme el-'Amrî. 80 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1415.
- İbn Ebû Âsım, Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. ed-Dahhâk b. Mahled eş-Şeybânî. *el-Âhâd ve'l-mesânî*. thk. Bâsim Faysal Ahmed el-Cevâbire. 6 Cilt. Riyad: Dâru'r-Râye, 1411.
- İbn Ebû Hayseme, Ebû Bekr Ahmed b. Ebî Hayseme Züheyr b. Harb en-Nesâî. *et-Târîhu'l-kebîr es-Sifri's-sânî*. thk. Salâh b. Fethî Helel. 2 Cilt. Kahire: el-Fârûku'l-Hadîsiyye li't-Tıbbâ'a ve'n-Neşr, 1427.

- İbn Habîb, Ebû Ca'fer Muhammed b. Habîb b. Ümeyye b. Amr el-Hâşimî el-Bağdâdî. *el-Muhabber*. thk. İlse Lichtenstâdter. Beyrut: Dâru'l-Âfâkî'l-Cedîde, ts.
- İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî. *el-İsâbe fi temyîzi's-sahâbe*. thk. Ali Muhammed Mu'avviz - Âdil Ahmed Abdülmevcûd. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1415.
- İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî. *Fethu'l-bârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. 13 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Marife, 1379.
- İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî. *Takrîbü't-Tehzîb*. thk. Muhammed 'Avvâme. Suriye: Dâru'r-Raşîd, 1406.
- İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî. *Tehzîbü't-tehzîb*. 12 Cilt. Dekken: Matba'atü Meclisi Dâireti'l-Me'ârifî'n-Nizâmiyye, 1325.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endelüsî el-Kurtubî. *Cevâmi'u's-sîre ve hamsü resâile uhrâ*. thk. İhsân Abbâs. Mısır: Dâru'l-Me'ârif, ts.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî el-Meâfirî el-Basrî el-Mısırî. *es-Sîretü'n-nebeviyye (el-Mektebetü's-şâmîle)*. thk. Mustafa es-Sekkâ vd. 2 Cilt. Kahire: Matba'atü Mustafâ el-Bâbî el-Halebî, 1375.
- İbn İshâk, Ebû Abdillâh Muhammed b. İshâk b. Yesâr b. Hiyâr el-Muttalibî el-Kureşî el-Medenî. *Sîretü İbn İshâk*. thk. Süheyl Zekkâr. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1398.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî. *el-Bidâye ve'n-nihâye*. thk. Ali Şîrî. 14 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâ'î't-Türâsî'l-'Arabî, 1408.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm*. thk. Sâmi b. Muhammed es-Selâme. 8 Cilt. Riyad: Dâru Taybe, 2. Basım, 1420.
- İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullâh b. Müslim b. Kuteybe ed-Dîneverî. *el-Me'ârif*. thk. Servet Ukkâşe. Kahire: el-Hey'etü'l-Mısriyyetü'l- 'Âmme li'l-Küttâb, 2. Basım, 1992.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî. *Sünenü İbn Mâce*. ed. Şuayb el-Arnaût vd. 5 Cilt. Dımaşk: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 1430.
- İbn Râhûye, Ebû Ya'kûb İshâk b. İbrâhîm b. Mahled et-Temîmî el-Hanzalî el-Mervezî. *Müsned*. thk. Abdülgafûr b. Abdülhak el-Belûşî. 5 Cilt. Medine: Mektebetü'l-İmân, 1412.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî. *et-Tabakâtü'l-kübrâ*. thk. İhsân Abbâs. 8 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdir, 1388.

- İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî. *el-Muntazam fi târihi'l-ümem ve'l-mülûk*. thk. Muhammed Abdülkâdir Atâ ve Mustafa Abdülkâdir Atâ. 19 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1412.
- İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî. *Sifatü's-Safve*. thk. Ahmed b. Alî. 2 Cilt. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1421.
- İbnü'l-Esîr, Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî. *el-Kâmil fi't-târih*. thk. Ömer Abdüsselâm et-Tedmurî. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, 1417.
- İslam-Bir Ateistin Kaleminden. "İslam'ın Islahı Mümkün Müdür?" Erişim 03 Haziran 2023. https://haci-haci.typepad.com/islambir_ateistin_kalemin/49-i%CC%87slamin-islahi-m%C3%BCmk%C3%BCn-m%C3%BCd%C3%BCr/
- İslam-Bir Ateistin Kaleminden. "Kur'an Mucizeleri". Erişim 1 Haziran 2023. https://haci-haci.typepad.com/islambir_ateistin_kalemin/48-kuran-muci%CC%87zeleri%CC%87/
- İslam-Bir Ateistin Kaleminden. "Kur'an Neden Yazılmıştır?" Erişim 01 Haziran 2023. https://haci-haci.typepad.com/islambir_ateistin_kalemin/19-kuran-neden-yazilmi%C5%9Ftir/
- İslam-Bir Ateistin Kaleminden. "True Lies". Erişim 3 Haziran 2023. https://haci-haci.typepad.com/islambir_ateistin_kalemin/59-true-lies/
- Kâdî İyâz, Ebü'l-Fazl İyâz b. Mûsâ b. İyâz el-Yahsubî. *eş-Şifâ bi-ta'rîfi hukûki'l-Mustafâ*. 2 Cilt. Amman: Dâru'l-Feyhâ', 2. Basım, 1407.
- Kara, Seyfullah. "İfk Olayının Etkileri ve Olayla İlgili Ortaya Konan Tavırlar". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15 (Haziran 2001), 343-382.
- Karan, Cuma. *Bedir Meydan Muharebesi*. Ankara: İlahiyat Yayınları, 2021.
- Karan, Cuma. "Hz. Peygamber Dönemindeki Seriyelere Psikososyotarih (Pst)Açısından Bir Bakış". *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13 (2021), 23-47.
- Kayıklık, Hasan. "Dini İnkâr Bağlamında Turan Dursun". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/1 (2006), 1-14.
- Koç, Ayten. "Hz. Zeyneb bint Cahş'ın Hayatı". *Diyanet İlmi Dergi* 45/2 (2009), 109-120.
- Makrîzî, Ebû Muhammed Takıyyüddîn Ahmed b. Alî b. Abdilkâdir b. Muhammed. *İmtâ'u'l-esmâ' bimâ li'r-resûl mine'l-ebnâi (enbâi) ve'l-aḥvâl ve'l-ḥafede ve'l-metâ'*. thk. Muhammed Abdülhamid en-Nemîsî. 15 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1420.
- Maqsood, Ruqaiyyah Waris. *Hazrat A'ishah Suddiqah (r.a.a.) A Study of Her Age at The Time of Her Marriage*. Birmingham: Islamic Vision IPCI, 1996.

- Mizzî, Ebü'l-Haccâc Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdirrahmân b. Yûsuf. *Tehzîbü'l-Kemâl fi esmâ'i'r-ricâl*. thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf. 35 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1400.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî. *Sahîhu Müslim*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, ts.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî. *Tehzîbü'l-esmâ' ve'l-lügât*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.
- Oral, Murat. "Kur'an'a Göre Kavimlerin İlahi Daveti İnkâr Gerekçeleri -Ateizm, Agnostisizm ve Deizm Bağlamında". *Güncel Temel İslâm Bilimleri Araştırmaları*. 61-99. İstanbul: Kitâbî Yayınevi, 2023.
- Öz, Şaban. *Siyer Usûlü*. İstanbul: Endülüs Yayınları, 2019.
- Özaydın, Abdülkerim. "Arap (İslâm'dan Önce Araplarda Sosyal ve İktisadi Hayat)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 3/321-324. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Poidevin, Robin Le. *Ateizm: İnanma, İnanmama Üzerine Bir Tartışma*. çev. Abdullah Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2. Basım, 2003.
- Râzî, Ebû Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin. *Mefâtîhu'l-gayb*. 32 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 3. Basım, 1420.
- Sağlam, Bahaettin - Acarkan, İsmail. *Turan Dursun ve Din*. İstanbul: Kavram Yayıncılık, 1991.
- Saîd b. Mansûr, Ebû Osmân Saîd b. Mansûr b. Şu'be el-Horasânî. *Kitâbü's-Sünen*. thk. Habîbürrahmân el-A'zamî. 2 Cilt. Bombay: ed-Dârüs-Selefiyye, 1403.
- Sa'lebî, Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm. *el-Keşf ve'l-beyân 'an tefsîri'l-Kur'an*. thk. Ebû Muhammed b. 'Âşûr. 10 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1422.
- Salmazzem, Mehmet. "Turan Dursun'un Ateizme Geçiş ve Kur'an'ın Tevrat'tan 'İktibas' İddiası". ed. Hasan Harmancı - İbrahim Yıldız. Ankara: Araştırma Yayınları, 2021.
- Savaş, Rıza. "Cüveyriye bint Hâris". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8/146. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Şâmî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf es-Sâlihî eş-Şâfiî. *Sübülü'l-hüddâ ve'r-reşâd fi sîreti hayri'l-'ibâd*. thk. 'Âdil Abdülmevcûd vd. 12 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1414.
- Şulul, Kasım. *İlk Kaynaklara Göre Hz. Peygamber Devri Kronolojisi*. İstanbul: İnsan Yayınları, 5. Basım, 2013.

Şulul, Kasım. *Siyer Usûlü*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2019.

Taberânî, Ebû'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb. *el-Mu'cemü'l-kebîr*. thk. Hamdî Abdülmecîd es-Selefi. 25 Cilt. Kahire: Mektebetü İbni Teymiyye, 1415.

Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî el-Bağdâdî. *Câmiu'l-beyân fi te'vîli âyi'l-Kur'ân*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir. 24 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1420.

Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî el-Bağdâdî. *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk ve sîlatü tarihi't-Taberî*. thk. Muhammed Ebû'l-Fazl İbrâhîm. 11 Cilt. Mısır: Dâru'l-Me'ârif, 2. Basım, 1387.

Thesiyahinci. "Muhammed'in Cinsel Hayatı 2: Muhammed ve Zeyneb". Erişim 10 Aralık 2023. <https://aykirigercek.wordpress.com/2011/11/20/107/>

Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd). *Sünenü't-Tirmizî*. thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1998.

Topal, Ramazan. *Siyer-Hadis İlişkisi Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i Özelinde*. İstanbul: Siyer Yayınları, 2022.

Topaloğlu, Aydın. *Ateizm Çıkmazı*. Ankara: TDV Yayınları, 8. Basım, 2021.

'Umerî, Ekrem Ziyâ'. *es-Sîretü'n-nebeviyyetü's-sahîha muhâvele li-tatbîki kavâ'idü'l-muhaddisîn fi nakdi rivâyâti's-sîreti'n-nebeviyye*. 2 Cilt. Medine: Mektebetü'l-'Ulûm ve'l-Hikem, 6. Basım, 1415.

Vâkıdî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkıd el-Eslemî el-Medenî. *Kitâbü'l-Megâzî*. thk. Marsden Jones. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-A'lemî, 1409.

Yektar, Osman Nedim. "Hadîs Rivayetleri ve Hz. Peygamber'in Şiire Bakışı". *EKEV Akademi Dergisi* 20/65 (2016), 405-432.

Yüce Manitu. "Alemlere Rahmet Olarak Gönderilen Resulullah". Erişim 2 Ağustos 2023. <http://kloroben.blogspot.com/2009/08/islamda-kurandan-sonra-en-degerli.html>

Yüce Manitu. "İslam Gerçekleri". Erişim 3 Ağustos 2023. <http://kloroben.blogspot.com/2009/02/islam-gercekleri.html>

Yüce Manitu. "Muhammed Kuran'ı Nasıl Yazdı". Erişim 2 Ağustos 2023. <http://kloroben.blogspot.com/2009/08/muhammed-kurani-nasil-yazdi.html>

Yüce Manitu. "Muhammed'in Evlatlığının Karısıyla Evlenmesi". Erişim 2 Ağustos 2023. <http://kloroben.blogspot.com/2009/03/muhammedin-evlatliginin-karisiyla.html>

Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî. *el-Kâşif fi ma'rifeti men lehü rivâye fi'l-Kütübî's-Sitte*. thk.

Muhammed 'Avvâme ve Ahmed Muhammed Nemir Hatîb. 2 Cilt. Cidde: Dâru'l-Kible, 1413.

Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî. *el-İber fî haberi men gaber*. thk. Ebû Hâcer M. Saîd b. Besyûnî Zağlûl. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts.

Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî. *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*. ed. Şuayb el-Arnaût. 25 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1401.

Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî. *el-Keşşâf an hakâiki gavâmizi't-tenzîl*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 2. Basım, 1407.

Zirikî, Ebû Gays Muhammed Hayrüddîn b. Mahmûd b. Muhammed b. Alî b. Fâris ed-Dımaşkî. *el-A'lâm*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 15. Basım, 2002.

Zübeyr b. Bekkâr, Ebû Abdillâh ez-Zübeyr b. Bekkâr b. Abdillâh el-Kureşî el-Esedî ez-Zübeyrî el-Medenî el-Mekkî. *el-Müntehab min kitâbi ezvâci'n-nebî sallallâhu aleyhi ve sellem*. thk. Sekîne eş-Şihâbî. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1403.